

פנינים לשבת

ממעייני היהדות

פרשת "עקב"

כ' במנחם אב תשע"ג, 27/07/2013

מוקדש לע.ג. בתנו היקרה
אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו
נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
שמעון תורג'מן

ירושלים	תל אביב	חיפה	באר-שבע	חשפונאים
19:05	19:20	19:13	19:21	19:22
20:20	20:22	20:23	20:21	20:21

כניסת שבת

יציאת השבת

תוכן העניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת עקב – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	7
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	18
4 .	בין אדם לחברו	46
5 .	במעגל השנה היהודית, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	48
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	53
7 .	החיים הבריאים	60
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים	63
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	65
10 .	רשימת פרסומי גמ"ח תורג'מן בנושא מעגל השנה ובנושא מעגל החיים של היהודי	בכריכה האחורית

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה , נא לפנות לדוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

על הפרשה

1- פרשת עקב – על הפרשה

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת עקב היא פרשת השבוע השלישית בספר דברים.
פרשת עקב מתחילה בפרק ז' פסוק י"ב ומסתיימת בפרק י"א פסוק כ"ה.
בפרשת עקב יש 111 פסוקים.
בפרשת עקב מוזכרות 8 מצוות – 6 מצוות עשה ו- 2 מצוות לא תעשה

1.2. תוכן הפרשה

א. "כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ, רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי; אֵיכָה אוֹכֵל, לְהוֹרִישָׁם?"

ב. "וַנִּשַׁל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה, מִפְּנֵיךָ מְעַט מְעַט: לֹא תוֹכֵל פִּלְתָם מִהֵרָ, כִּי תִרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה."

ג. "אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה, וְגִפְזָה וְתֹאנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן, וְדִבְשָׁה"

ד. "וְאָכַלְתָּ, וְשָׁבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ"

ה. "וְאָמַרְתָּ, בְּלִבְבְּךָ: כַּחַי וְעַצְם יָדֵי, עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה"

ו. "וְהָיָה, אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי... וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ... וְאָכַלְתָּ, וְשָׁבַעְתָּ."

ז. "...לֹא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא, אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם: אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעוֹ, וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלְךָ כַּגֹּן הַיֵּרֶק"

ח. "כָּל הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה..."

1.3. ההפטרה

השנה כבכל שנה פרשת עקב נקראת בשבת השניה שלאחר תשעה באב

שבת זו היא השבת השניה משבעת השבתות הנקראות "שבע דנחמתא" – והוא הכינוי לשבע ההפטרות שמפטירים בנביא, לאחר קריאת התורה, בשבע השבתות שבין תשעה באב לראש השנה, העוסקות בנבואות נחמה ובחזון הגאולה, כפי שיהיה באחרית הימים. ההפטרות לקוחות כולן מקובץ נבואות הנחמה שבספר ישעיהו, החל מפרק מ'. על פי מנהג יהודי איטליה קוראים רק שלוש הפטרות הנחמה הראשונות (לפרשות ואתחנן, עקב וראה) ואילו שאר ההפטרות הן מעניין פרשת השבוע.

שבע ההפטרות דנחמתא הן:

- 1 "נחמו" (ישעיה מ', א'–כ"ו) – לפרשת עקב.
- 2 "ותאמר ציון" (ישעיה מ"ט, י"ד עד נ"א, ג') – לפרשת עקב.
- 3 "עניה סוערה" (ישעיה נ"ד, י"א עד נ"ה, ה') – לפרשת ראה.
- 4 "אנכי" (ישעיה נ"א, י"ב עד נ"ב, י"ב) – לפרשת שופטים.
- 5 "רני עקרה" (ישעיה נ"ד, א'–י') – לפרשת כי תצא.
- 6 "קומי אורי" (ישעיה ס', א'–כ"ב) – לפרשת כי תבוא.
- 7 "שוש אשיש" (ישעיה ס"א, י' עד ס"ג, ט') – לפרשת ניצבים או לפרשות ניצבים–וילך.

השבת כאמור אנו מפטירים את "ותאמר ציון" (ישעיה מ"ט, י"ד עד נ"א, ג')

1.4 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת עקב

א. "כי תאמר בלבבך, רבים הגוים האלה ממני; איכה אוכל, להזרישם?"

לא תירא, מהם ... לא תערץ, מפניהם: כי ה' אלהיך בקרבך, אל גדול ונורא". בני ישראל העומדים בפתח הכניסה לארץ ישראל יכולים להעלות בליבם את הספק כיצד יוכלו לכבוש ארץ זו, "כי תאמר בלבבך, רבים הגוים האלה ממני; איכה אוכל, להזרישם" תשובתו של משה אינה במישור הצבאי, התשובה היא במישור האמוני "לא תירא, מהם ... לא תערץ, מפניהם: כי ה' אלהיך בקרבך, אל גדול ונורא". יחד עם זאת ההבטחה של ה' מחייבת את בני ישראל להשמיד את כל סממני עבודת האלילים שהיתה נהוגה אצל עמי הארץ. "פסילי אלהיהם, תשרפון באש"

ב. "ונשל ה' אלהיך את הגוים האל, מפניך מעט מעט: לא תוכל כלתם מהר, פן תרבה עליך חית השדה".

משה אומר לבני ישראל שכיבוש הארץ יקח זמן רב ולא במהירות כדי שלא יהיה מצב בו מצד אחד בני ישראל לא יספיקו ליישב את הארץ ומצד שני שהארץ לא תהיה שממה ותימלא בחיות מזיקות. "ונשל ה' אלהיך את הגוים האל, מפניך מעט מעט: לא תוכל כלתם מהר, פן תרבה עליך חית השדה".

ג. "ארץ חטה ושערה, וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן, ודבש"

בפרשה מופיעה הפסוק הידוע המדבר בשבח ארץ ישראל ואשר משמש כבסיס לשיר הידוע "ארץ חטה ושערה, וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן, ודבש"

ד. "ואכלת, ושבעת וברכת את ה' אלהיך, על הארץ הטבה אשר נתן לך"

המקור לחובת קיום "ברכת המזון" (היא הברכה שנאמרת לאחר אכילת סעודה שיש בה לחם) נמצא בפרשתינו. מטרת הברכה היא להודות לקב"ה על המאכלים שאכל האדם, ובמיוחד על המאכלים שהוא זוכה לאכול מיבולה של ארץ ישראל "ואכלת, ושבעת וברכת את ה' אלהיך, על הארץ הטבה אשר נתן לך"

ה. "וְאָמַרְתָּ, בְּלִבְבְּךָ: פָּחִי וְעַצְמִי יָדִי, עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה"

אחת הסכנות האורבות לכל איש מצליח היא סכנת שכרון החושים והבטחון העצמי המופרז שבא בעקבות ההצלחה. סכנה זו קיימת במשנה תוקף כאשר אומה שלמה עומדת במצב של נצחונות צבאיים מזהירים. ולכן התורה מזהירה את בני ישראל, שלא ישלו את עצמם שהצלחתם נובעת מכוחם הפיזי "וְאָמַרְתָּ, בְּלִבְבְּךָ: פָּחִי וְעַצְמִי יָדִי, עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה" ואף לא מפאת מעשיהם וצדקתם. ההצלחה באה בזכות ההבטחה והשבועה של הקב"ה לאבות האומה (אברהם יצחק ויעקב). וכיון שכך, על עם ישראל לדעת שמה שקיבל הינו בחסד ולא בזכות, ועליהם להתאמץ ולהשגיח על מידותיהם ולשפר את מעשיהם כדי שמה שקיבלו בחסד יהיה שלהם בזכות.

ו. "וְהָיָה, אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמֵעוּ אֶל מְצוֹתַי... וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ...
וְאָכַלְתָּ, וְשָׁבַעְתָּ."

אחת המאפיינים של ארץ ישראל הוא "למטר השמים תשתה מים" כלומר המים אינם מצויים בשפע, אלא כל עונה ועונה יש צורך בירידת גשמים כדי למלא את המאגרים. מציאות זו בארץ ישראל אינה מקרית, מציאות זו מורה על השגחה אלוקית ישירה, שהמים יגיעו לעם ישראל בזכות מעשיהם הטובים. המים אינם דבר מובן מאליו, אלא אף עבור מוצר בסיסי כמו מים יש בו השגחה מיוחדת וכמו שנאמר "וְהָיָה, אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמֵעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם, הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וּלְעַבְדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם, וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ, יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ; וְאֶסְפַּת דְּגָנְךָ, וְתִירְשֶׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדֶךָ, לְבַהֲמֹתֶךָ; וְאָכַלְתָּ, וְשָׁבַעְתָּ." את הפסוקים שלעיל אנו אומרים כל יום במסגרת תפילת שמע ישראל ופרשיה זו נמצאת בנוסף בתפילין.

ז. "...לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא, אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם: אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעֶךָ,
וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ כְּגֹן הַיִּרְק"

אחד ההבדלים בין שיטת החקלאות בארץ ישראל לבין שיטת החקלאות במצרים היא מה שנקרא "חקלאות בעל" ו"חקלאות שלחין". חקלאות בעל מסתמכת בעיקר על

ירידת הגשמים ואילו חקלאות שלחין מסתמכת על מקורות מים כגון הנילוס שבמצריים ואשר היו חופרים רשת של תעלות בשדות ועל ידי פתיחה וסגירה של צמתים ברשת התעלות היו מנתבים את המים לחלקה המתאימה. גם בארץ אנו רואים את שיטת התעלות, אמנם בקטן וזאת באיזורים של מעיינות כמו בסטאף שבהרי ירושלים ובמעיינות ליד עוספיא שבכרמל. הסיבה שקוראים לשיטה זו "שלחין" הינה שהאדם שולח ומכוון את המים. וכיצד היו מעלים את המים מהנילוס לתעלות? והתשובה ניתנת בפרשתינו "...לא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא, אֲשֶׁר יֵצְאֲתָם מִשָּׁם: אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעוֹ, וְהִשְׁקִיתָ בְּרַגְלְךָ כְּגֵן הַיָּרְק" במילים אחרות השיטה הייתה הפעלת מנגנון הנקרא "בורג ארכימדס" אשר באמצעות הפעלת הרגלים (כמו בדוושות אופניים) היו המים עולים בתוך הבורג סגור לתעלות. כל מ שרוצה לראות כיצד מנגנון זה פועל יכול להגיע למוזיאון המדע בירושלים שם מתקיימת תערוכה והפעלות בנושא המים.

ח. "כָּל הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּךָ רַגְלְכֶם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה..."

בפרשה מופיע הרעיון שארץ ישראל שייכת לעם ישראל ובכל מקום שבו נהיה יהיה שייך לנו "כָּל הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּךָ רַגְלְכֶם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה: מִן הַמִּדְבָּר וְהַלְבָנוֹן מִן הַנֶּהָר נֶהָר פָּרָת, וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה, גְּבֻלְכֶם. לֹא יִתְיַצַּב אִישׁ, בְּפָנֶיכֶם: פְּחֹדְכֶם וּמִוְרָאֲכֶם יִתֵּן ה' אֱלֹהֵיכֶם, עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ בָּהּ, כַּאֲשֶׁר, דִּבֶּר לְכֶם."

ט. בהפטרת השבת מספר ישעיהו "כִּי-נַחֵם ה' צִיּוֹן, נַחֵם כָּל-חֲרֻבֹתֶיהָ, וַיִּשֶׁם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן, וְעֲרֵבְתָהּ כְּגֵן-הַיָּם; שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמְצָא בָּהּ, תוֹדָה וְקוֹל זְמִרָה."

אנו נמצאים כיום במה שנקרא תקופת שבע שבתות הנחמה שבין תשעה באב בו נחרבו בתי המקדש ובין ראש השנה שבשבתות אלו אנו קוראים את דברי הנביאים על גאולת עם ישראל בארצו ולשמחתנו אנו חיים בדור אשר הלכה למעשה חש את תחילתה של הגאולה כפי שמופיעה בהפטרת השבת מספר ישעיהו "כִּי-נַחֵם ה' צִיּוֹן, נַחֵם כָּל-חֲרֻבֹתֶיהָ, וַיִּשֶׁם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן, וְעֲרֵבְתָהּ כְּגֵן-הַיָּם; שָׁשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמְצָא בָּהּ, תוֹדָה וְקוֹל זְמִרָה."

לקח טוב מהפרשה

2.1 . "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.
סודה של מערכת יחסים / ר' משה רוט

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כל זוג רביעי או אפילו שלישי המתחתן כיום, עלול להתגרש תוך כמה שנים.

חיים חפר בשירו "שיר הגירושין" (לחן: קורט ניטקביץ'), הציג את הגירושין כמסע משחרר ושמח אל החופש הנכסף:

חיינו יחדו
שנתיים בערך
האשר שטרף
גם בקר גם ערב
מספיק ועכשו
הגענו עד אל פרשת הדרך

אם פעם מזמן
רווינו קצת נחת
היום משום מה
קשה לנו יחד
החלטנו מובן
חפשה זה מזה קצת לקחת.

זה שלום זה שלום אחרון
ויותר לא נפגש
כך נסגר את החשבון
נתגרש, אח, נתגרש...

אולם, האמת היא, שהגירושין הם בדרך כלל פרידה קשה, כואבת ויקרה, העלולה לפגוע גם בילדים...

תופעת הגירושין המתגברת וסיבותיה, מעסיקה רבות פסיכולוגים, עובדים סוציאליים וחוקרים מתחום ההתנהגות, העוסקים בשאלה: מדוע זוגות רבים לא מצליחים "למסד" את היחסים ביניהם ונפרדים במהרה. האם הדרישה למחויבות, מפחידה אותם! פרשתנו – פרשת עקב, אותה אומר משה לעם ישראל לפני הכניסה לארץ והמפגש עם יושביה – עובדי האלילים, באה למסד שוב (כתזכורת לעם) את מערכת היחסים המחייבת בין העם לאלוקיו. מערכת שיש בה מחויבות זו צדדית.

הבה נעיין בכמה מן הביטויים העוסקים במיסודה ובמהותה של מערכת יחסים מיוחדת זו:

- מערכת יחסים זו, נולדה מתוך בחירה: "...בָּחַר בְּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהִיּוֹת לְךָ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים..." (שם ז, ו).
- מערכת היחסים בין הקב"ה לעמו היא לא "חוויה" בין שני בעלי אינטרסים המחפשים רווח צדדי או תועלת, אלא "ברית עולם". ברית נצחית שהתחילה עם אבות האומה וממשיכה מדור לדור: "...וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית... אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם" (דברים ז, יב).
- האהבה הינה זו צדדית, הן מצד עם ישראל לקב"ה: "וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ..." (דברים ו, ה) והן מצדו של הקב"ה: "וְאַהֲבָהְךָ..." (שם, יג).
- הקב"ה – מתוך אהבתו, משפיע עלינו משוב: "וְאַהֲבָהְךָ וּבְרַכְךָ וְהִרְבֵּךְ וּבִרְךָ פְּרִי בְטֶנְךָ וּפְרִי אֲדָמְתְךָ דִּגְנְךָ..." (שם, יג).
- בל נקבל את הקב"ה ואת חסדו כמובנים מאליהם. עלינו להכיר לקב"ה טובה על חסדיו:
- "וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדְּרֹךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר... וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַמָּן... שְׂמַלְתְּךָ לֹא בָלְתָה מֵעַלְיֶךָ וּרְגְלֶךָ לֹא בִצְקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה" (שם ח, ב-ד).
- "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיחַ לְךָ כַּח לַעֲשׂוֹת חַיִּל..." (שם ח, יח).

• הברית הזאת, מחייבת גם אותנו להשקיע ולקיים את חלקינו: "וְהָיָה עִקְב (אם) תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם..." (שם).

• הקב"ה שומר לנו אמונים כעמו הנבחר – עם סגולה, אך דורש מאיתנו לשמור לו אמונים ולא לעבוד עבודה זרה לאילים:

• "לֹא תִלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים (אילים...) אַחֲרַיִם..." (שם ו, יד).

• "הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן תִּשְׁכַּחוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל (לעבודה זרה)..." (דברים ה, כג).

משה חושש פן עם ישראל ישכח את ה' (ח"ו) ויגלוש לעבודה זרה מן הסיבות הבאות:

• עמי הארץ היו שטופים בעבודת אילים ולכן: "...לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת פְּתוּעֵבֶת הַגּוֹיִם הֵהֶם" (דברים יח, ט).

• "החיים הטובים" והמתוקים בארץ החדשה, ישכיחו מהם את ה'. "פֶּן תֹּאכַל וְשָׁבַעְתָּ וּבָתִּים טָבִים תִּבְנֶה וַיִּשְׁבַּת... וְרַם לְבַבְךָ וּשְׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ..." (דברים ח יב – יד).

ולכן, חוזר משה שוב ושוב ומזהיר את העם לשמור על נאמנותו לקב"ה ולא לעבוד עבודה זרה.

מערכת היחסים בין עם ישראל לקב"ה, נמשלה למערכת יחסים זוגית שבין אשה לבעלה. ובלשון "שיר ה' השירים, בין הרעיה (כנסת ישראל) ל-דוד שלה (הקב"ה) ככתוב: "דוּדִי (בעלי) לִי וְאֲנִי לוֹ..." (ב, טז).

ואכן, כל הנושאים בהם עסקנו – ברית, אמון ונאמנות, השקעה זה בזה והכרת הטוב, נושאים הנכונים במערכת הזוגית, נכונים לא פחות במערכת היחסים שבין האדם והעם לאלוקיו.

ביום ז' אדר בשנת 2488 לבריאה (לפני 3285 שנים), נפטר משה וכחודש לאחר מכן ב- י' בניסן, הנהיג יהושע את עם ישראל אל הכניסה לארץ. ואכן, במשך כל ימיו של יהושע (שנפטר בגיל 110...), נהג עם ישראל כראוי. אולם, הכתוב מעיד כי מיד לאחר מות יהושע: "וַיָּקָם דָּוִד אַחֲרָיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אֶת ה'... וַיַּעֲשׂוּ... אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה'..." (שופטים ב, י-יא).

האם כדברי "שיר הגירושין" בו פתחנו, הגיעו בני ישראל אל "פרשת דרכים" (חס וחלילה)? האם הם רצו רק "חופשה" מן הקב"ה, או שמא "זֶה שְׁלוֹם אַחֲרוֹן" (ח"ו) ורוצים "לסגור את החשבון" (ח"ו)?!

למרות שעברו רק כ- 66 שנים מאז יציאת מצרים על שלל נְסִיָה, כבר קם דור חדש אשר לא יודע את ה'. הכיצד, האם העובדות ההיסטוריות על ניסי יציאת מצרים נשכחו?

כנראה שהם ידעו, אבל לא הפנימו. היתה חסרה להם "הידיעה המושכלת" והמעמיקה (מצודת דוד). זאת ועוד, כנראה שתהליך העזיבה היה הדרגתי. בתחילה הם לא עזבו את ה', אך האמינו שבנוסף אליו, ישנם גם כוחות נוספים המשפיעים וקובעים את גורלם ושיתפו שם שמים עם "דבר אחר". ומכאן ואילך, התחילה מערכת היחסים שבין העם ואלוקיו להתדרדר במדרון החלקלק, עד השלב בו הם עזבו את ה' (מלבי"ם, שם).

מפטירתו של יהושע ועד היום, חלפו 3258 השנים. שנים בהם מערכת היחסים בין עם ישראל ואלוקיו עברה עליות ומורדות. "ירחי דבש" של קרבה ותקופות של ריחוק וגלות. 420 שנים של בית המקדש הראשון ולאחר מכן חורבן וגלות בבל. ושוב – תקופת קירבה בימי בית המקדש השני ולאחריה אלפיים שנות גלות ופיזור, פוגרומים ושואה ל"ע.

שיבת ציון ובנין הארץ, תחייתנו הלאומית ופריחתה של ארץ ישראל בימינו אנו, מעידים כאלף עדים שאנו שוב בתקופה של "ירח דבש" וקרבה, במערכת היחסים הלאומית שלנו עם הקב"ה.

אולם, דווקא עקב כך, מקבלים דבריו של משה רבנו, משנה תוקף והם רלבנטיים גם לנו, היום יותר מתמיד. אם אנו רוצים לשמר ולשפר את הקרבה אל ה' (כן, זה ממש "נכס" אסטרטגי מן המעלה הראשונה...), עלינו לחזור ולמסד את מערכת היחסים ה"זוגית" וההדדית שלנו עם הקב"ה, מתוך ראיית הברית והאהבה, הכרת הטוב וההשקעה הנדרשת גם מצידנו.

וכאשר אנו מכריזים שאנו "הצבא החזק ביותר במזרח התיכון", וש"כלכלת ישראל הינה איתנה" או כאשר אנו טופחים לעצמנו על השכם ומשתבחים ביכולותינו

ובהישגינו, הבה נזכור את ההנחיות החשובות המופיעות בפרשתנו. בל נאמר: "...כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה (את ההצלחות והנצחונות הללו)" (דברים ח, יז). אלא: "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיחַ לְךָ כַּח לַעֲשׂוֹת חֵיל..." (שם יח).

בל נחטא בחטא היוהרה והגאווה. בל נחשוב שאנו "מסתדרים לבד"...

בשבתות אלה של אחרי תשעה באב, אנו קוראים את שבע הפטרות הנחמה, הפטרות העוסקות בשיקומה של מערכת היחסים בין הקב"ה לעמו. פרקים בהם נביאי ישראל מתנבאים על הברית, על הנחמה ועל הגאולה. על כך ש"ה' יִהְיֶה לָךְ לְאוֹר עֵזְלָם וְשָׁלְמוֹ יָמֵי אַבְלָךְ" (ישעיהו ס, כ) "וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט (תתמוטט) אָמַר מְרַחֵם ה' (שם נד, י), "...כִּי נַחֵם ה' עַמּוֹ גְּאֹל יִרוּשָׁלַם" (שם נב, ט).

השיר "הימים האחרים" (מילים: חיים חפר, לחן: דובי זלצר), עוסק בימים של אש ומלחמה ובעיות קיומיות. ימים בהם אנו נשאנו מתוך המקלטים (ועדיין נושאים) תפילה ותקווה שנזכה להגיע ולראות "אֶת הַיָּמִים הָאֲחֵרִים" – את הימים הטובים, ימי הגאולה, השלום והשלווה.

...אֲנַחְנוּ עוֹד נִרְאֶה אֶת הַיָּמִים הָאֲחֵרִים,

גַּאִים כְּמוֹ פְּרִקֵי תַנ"ךְ, יָפִים כְּמוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים.

שׁוֹטְפִים כְּמוֹ אֶשׁ בְּמִדְבָּר, וְרֵדִים כְּמוֹ שַׁחַר בְּהָרִים.

יָמִים שֶׁל חֶסֶד וְשְׁלוֹהַ, יָמִים שְׂקֵטִים וּמְאֻשָּׁרִים...

יָמִים "גַּאִים כְּמוֹ פְּרִקֵי תַנ"ךְ", וּבֵהֶם יִתְקַיְּמוּ דְבַר הַבְּרִית: "וַיֹּאמֶרְךָ וּבִרְכֶךָ וְהִרְבֶּךָ וּבִרְךָ

פְּרִי בְטֶנְךָ וּפְרִי אֲדָמְתֶךָ דְּגִנְךָ..." (דברים ז, יג).

יָמִים "יָפִים כְּמוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים" וּבֵהֶם תִּתְקַיֵּם הַ"זִּוּגִיּוֹת הַהֲדָדִית": "דוֹדִי לִי וְאֲנִי לוֹ..."

(שיר השירים ב, טז).

יָמִים שֶׁל חֶסֶד וְשְׁלוֹהַ, יָמִים שְׂקֵטִים וּמְאֻשָּׁרִים...

הערת העורך:

יש לך הערה או הארה על מאמר זה? נא להפנות זאת ישירות לר' משה רוט

באמצעות הדוא"ל שלו: nekudatova.roth@gm

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

לא מגיע לי כלום! / ניר אביעד

בפרשה הנוכחית ממשיך משה רבנו לנאום בפני בני ישראל רגע לפני כניסתם לארץ ולהנחותם ביחס לצפוי להם בתקופה שלאחר מסע הנדודים הארוך במדבר. הנאום, שנמשך לאורך כל ספר דברים, הינו סיכום של המאורעות שאירעו להם עד כה מאז היותם עבדים במצרים והכנה רוחנית לצפוי לבוא. משה ידע שלפני שהעם מתחיל תהליך חדש עליו לעצור ולבחון את שארע לו עד לנקודה זו בזמן.

גם לנו מומלץ לעשות מידי פעם "פסק זמן" משצף חיינו הגועשים, להתבונן על דרכינו ומעשינו, לחשוב על מטרותינו ולבחון האם אנו צועדים בנתיבים הנכונים והראויים. פעולה זו נקראת בפשטות – "חזרה בתשובה". למונח הזה יש לצערי יחסי ציבור לא תמיד חיוביים והוא מתקשר לדברים שלא בהכרח מובנים ומקובלים על כולם. בפועל, אותה עצירה לטובת בחינת הדרך, התחזקות ברצון לעשות טוב ותיקון הדרוש תיקון זוהי בדיוק אותה חזרה בתשובה עליה דיבר משה עם בני ישראל בספר דברים ואותה חזרה בתשובה שאנו נדרשים לה כל יום מחדש. חודש אלול ולאחריו חגי תשרי ממתינים לנו מעבר לאופק ואדם נבון יתחיל כבר עכשיו באותה מלאכת ברור פנימית כה חשובה ונדרשת.

בפרשת "עקב" משה שוזר מספר רעיונות ולקחים נפלאים שיכולים וצריכים לשמש את כולנו גם כאן ועכשיו במציאות חיינו הנוכחית:

אז מי בעצם מנהל פה את ההצגה?

אחת הבקשות וההנחיות של משה לעם לפני הכניסה לא"י הייתה להיזהר מתכונת הגאווה שעלולה להתפתח אצלם דווקא כשהם ייצאו מתחום השגחתו הניסית והברורה של הקב"ה, כפי שהיה בזמן המדבר. בשנות הנדודים ליוו את העם עמוד ענן ועמוד אש, שפע של מזון ניתן להם ללא מאמץ מהשמיים ובאר ניידת ליוותה אותם לכל מקום. כמו כן מתואר שנעליהם לא נשחקו ובגדיהם גדלו עימם. במציאות כזו ברור היה לכל כי הקב"ה נוכח, מגן ומספק להם את כל הצרכים. עם הכניסה לארץ, כאשר כביכול הקב"ה "לקח צעד אחד אחורה" ונתן להם את האפשרות לפעול בעצמם עבור

עתידם, וכשעליהם היה להילחם באויביהם ולפתח חיי מסחר ושלטון בכוחות עצמם על מנת לשרוד ולהתפתח, דווקא אז היה עליהם לזכור כי גם כעת הקב"ה הוא זה ש"מושך בחוטים" וכי חסדיו הם אלה שמאפשרים להם את כל אלה ("וזכרת את ה' אלוקיך כי הוא הנותן לך כוח לעשות..."). משה, שהכיר היטב את צאן מרעיתו, ידע כי במידה והעם אכן יצליח לכבוש את הארץ ולהשתקע בה, בנקל הוא ישכח את כל הניסים שראה, אמונתו בוודאות קיומו של בורא העולם תתערער ובמקביל תגדל תחושת הגאווה והאשליה כי בכוחם בלבד לפעול ולהצליח ("ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה"), שכן הגאווה וכוח ההרגל יכולים להשכיח מאתנו גם את הדברים המופלאים ביותר שרק אתמול הרטיטו את ליבינו. הזהרתו זו של משה באה מיד לאחר שהוא תיאר בפניהם את העושר והשפע שממתינים להם בא"י ("כי ה' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה... ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש") ושעלולים היו לבלבל את חושיהם ושיקול דעתם.

ככלל, ביהדות ישנו מתח תמידי בין האמונה הברורה והמוחלטת שיש בורא ששולט בעולם ושאחראי על כל המתרחש בו, לבין הקריאה לכל אדם לעשות את מירב המאמצים בכוחות עצמו כדי להתקדם ולקדם את המציאות האישית והכללית. מצד אחד אנחנו נדרשים להשתדלות אישית כדי להשיג את שאנו רוצים – כדברי הלל הזקן: "אם אין אני לי מי לי?..." , ומהצד השני אנחנו סומכים על הקב"ה שישלים את חסרונותינו מתוך ההבנה שללא עזרתו איננו שווים כלום – כהמשך דבריו של הלל הזקן: "... וכשאני לעצמי מה אני?!" (כלומר, אם רק אני בתמונה אז היא בהכרח חלקית, וזאת משום שכוחנו לבד הוא דל ומוגבל).

לצורת המחשבה הזו אופני ביטוי רבים. אדם שפותח עסק מצליח יכול בקלות ליפול לתחושת הגאווה והדמיון שבזכות כישרונותיו, תחבולותיו והחוש העסקי המפותח שלו הוא הגיע להיכן שהגיע. דוגמא נוספת היא לפרופסור מחונן שממציא תרופה או פיתוח טכנולוגי אחר שמשנה את העולם. אותו מדען בנקל עלול לשגות במחשבה שהודות לשכלו המפולפל ולכושר התמדתו ותושייתו הוא השיג את אשר השיג. דבריו של משה רבנו אומנם כווננו לאותו דור שנכנס לארץ לפני למעלה מ-3000 שנה, אולם הם רלוונטיים גם לאותו ביזנס-מן, לאותו פרופסור, ובעצם אל כולנו. ברוך השם אין אדם שלא ניחן בכישרונות כאלה ואחרים ושרואה הצלחה כזו או אחרת במעשיו. ראייה נכונה, אמיתית ויהודית על המציאות תהיה לזכור שאותן יכולות הן בגדר מתנה

שקיבלנו מהקב"ה (ושעלולה להילקח מאתנו) וכי עלינו לעמול ולהוציאה מהכוח אל הפועל. אחת הבעיות של הדור שלנו היא שאנחנו סוגדים למצליחנים ומעלים על נס אוליגרכים/ כדורגלנים/ דוגמניות/ שחקנים וכו'. אותה הערצה לכל מי שכביכול הגשים את החלום והצליח בזכות כישוריו רק מרחיקה אותנו (ובטח את אותו מושא הערצה) מההבנה הפשוטה והכה בסיסית הזו שאת ה"חיל הזה" לא עשו רק "כוחנו ועוצם ידינו", אלא שיש שותף בכיר ועיקרי לכל מעשה ולכל הצלחה/כישלון שלנו ושהוא זה שנתן לנו את הבינה, התחכום והכישרון שהביאו להישג.

מסופר על איש עסקים אחד שמיהר מאוד לפגישה חשובה בת"א ולאחר עשרים וחמש דקות של חיפוש חניה מתסכל הוא הרים עיניים אל השמיים ואמר: "אם תעזור לי למצוא עכשיו חניה אני אתחיל להאמין בך". כמו שהוא סיים את המשפט ממש לפניו יצא רכב והוא נכנס שמח וטוב לבב אל החניה יקרת המציאות לא לפני שהוא הפטיר למעלה: "אתה יודע מה, עזוב אותך, הפעם הסתדרתי בעצמי...". האמת הפשוטה של החיים היא שמי שירצה להתעלם מהמציאות של קיום יד מכוונת בעולם אולי יצליח, אבל חייו יהיו כה חסרים...

בדברי אין חלילה קריאה להימנע מעשיית מאמצים מרובים למען השגת מטרתנו מתוך מחשבה שגויה כי אם במילא הקב"ה הוא ששולט בכל, אזי אין טעם להתאמץ ולנסות להשפיע על המציאות. איננו יודעים בדיוק כיצד השגחתו של הקב"ה פועלת בעולם, אולם מתיישבת על דעתי ההנחה כי הקב"ה עוזר למי שעוזר לעצמו. אנחנו בהחלט נדרשים לעשייה אקטיבית ואין פרושה חוסר אמונה. אדם שנולד עם כישורים גנוזים צריך לעשות את המיטב כדי להביאם לידי ביטוי ובכך להראות לעולם לא כמה הוא עצמו מוכשר, אלא כמה נפלא הבורא שיצר מסוגלות שכזו. לתפיסתי, הדבר נכון גם ביחסנו אל הצבא ומוסדות המדינה. אל לנו לשבת מנגד ולחכות לניסים של הבורא. אנחנו נדרשים בכוחות עצמינו לפתח צבא חזק, לשכלל את הכלכלה והמסחר ולנהל מוסדות צדק ומשפט, וכל זאת כמובן מבלי לרגע להפסיק להאמין שמי שבאמת משפיע ומכריע על הכול הוא הבוס שם למעלה.

הנוסחה הנכונה, אם כך, צריכה להיות שעלינו לעשות את המיטב על מנת להצליח בכל עשייה ובכל תחום בו אנו פועלים, אך יחד עם זאת לזכור שהצלחתנו באה הודות לרצונו ולחסדו של הקב"ה. מהכיוון השני, עלינו לזכור שגם אם נכשלנו אין פרוש

הדבר שאנחנו לא טובים ולא מוצלחים, אלא שכך חשב ומצא הבורא שיהיה טוב יותר לעולם ולנו. מי שמפנים את ההבנות האלה ובאמת חי על פיהן הוא אדם חופשי ומשוחרר מאינסוף כבלים, תבניות ופחדים שמגבילים אותנו. אם נזכור שבכל סיטואציה תפקידינו הוא לעשות את המיטב כדי להצליח, אולם מרגע שסיימנו את הפעולה עלינו להרפות ולתת לדברים לקרות (בלי הדמיונות שמכרסמים בנו מבפנים האם עשינו מספיק והאם נצליח או לא) – אז נהיה אנשים שמחים הרבה יותר. כל שהאדם נדרש בעולם הזה הוא להשתדלות אמיתית. מרגע זה ואליך אין לו אחריות על התוצאות. יצליח או לא – זה בידי הבורא. אין דבר משמח ומשחרר יותר מזה!!

בהמשך הפרשה משווה משה רבנו בין ארץ ישראל ובין מצרים באומרו: "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצריים היא... אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק. והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות, למטר השמיים תשתה מים". פרוש הדברים הוא כי במצרים זרם הנילוס, ועל פי התיאור בפסוק זה מספיק שהאדם מכוון עם רגלו את זרם המים אל הערוגה כדי שהגידולים ייהנו ממים רבים וטריים, בעוד שבארץ ישראל יש צורך לחכות לממטרים משמיים.

על פניו, אם הייתה לנו אפשרות לבחור בין המציאות הראשונה של מים שזורמים בשפע ובחופשיות כמו במצרים לבין המציאות הנוכחית של ממטרים לא סדורים ולא מובטחים מראש כמו בא"י, אזי ודאי שכולנו היינו בוחרים באפשרות הראשונה. אולם כאן בא המשך הפסוק ומסביר את המציאות הרוחנית המיוחדת של א"י שבגינה זכתה לכל הסופרלטיבים והמעלות האפשריות: "ארץ אשר ה' דורש אותה. תמיד עייני ה' אלוקיך בה. מראשית השנה עד אחרית שנה". במצרים אומנם קיימת אספקת מים מובטחת מראש והאדם אינו חש שהוא תלוי בחסדי שמים, אולם במובן מסוים הוא רחוק מהשגחתו התמידית של הבורא. לעומת זאת, בא"י ההשגחה האלוקית היא זו המפקחת על גורל המים בצורה ישירה. השפע ניתן לנו בתנאי שנהייה טובים אל הזולת ואל המקום ואינו מובן מאליו.

המשמעות העמוקה של הדברים היא כי דווקא בא"י, בגלל העובדה שהגשמים והמשקעים אינם מובטחים מראש, ולמעשה תלויים ברצון של הקב"ה, דווקא בזכות זה קל לנו יותר להרגיש את העובדה שמי שמנהל פה את ההצגה זה ה' וכי אנו נתונים לחסדיו. עם ישראל מעדיף את התחושה של המצאות תחת פיקוחו הישיר של הבורא,

למרות הקושי הכרוך בכך. אולי יותר קל מבחינה גשמית להיות כאותו מצרי, שהמים מובטחים לו תמיד ואינם תלויים במעשיו הטובים, אולם בפועל הוא רחוק הרבה יותר מה' וזוכה להרגיש אותו פחות. אותה קירבה לה' היא פסגת השאיפות של כל יהודי והיא יקרה יותר מכל האוצרות שבעולם, כפי שכתב דוד המלך בספר תהילים: "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

לא מגיע לי כלום!

למרות האופוריה הגדולה ששררה רגע לפני הכניסה אל הארץ, משה מצא לנכון להזכיר לעם כי העובדה שהקב"ה עשה עימם את החסד הגדול הזה, הוציאם מעבדות לחרות והביאם לארץ הטובה אינה בזכות מעשיהם הטובים כי אם בזכות ההבטחה לאבות ("אל תאמר בלבבך... בעידקתי הביאני ה' לרשת את הארץ הזאת... לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם... ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב"). למעשה, בדבריו משה ניסה לרמוז כי לצורת המחשבה של "מובן מאליו" ושל "מגיע לי", כפי שתפסו וחשבו בני ישראל, אין מקום. כל שאנחנו מקבלים הוא חסד גמור וברגע שמתחילים לחשוב ולהרגיש כך משתחררים מהרבה מאוד אגו ותסכולים, שמפריעים לנו להיות פשוטים ולקבל את המציאות עם הרבה פחות כעסים ומאבקים.

מהרגע הראשון שאדם נולד לרוב ישר דואגים לצרכיו השונים (מזון, ביגוד, חיבה) ומקרקרים סביבו. דבר זה משריש כבר מההתחלה את צורת המבט על העולם לפיה הכל מגיע לנו ואך טבעי הוא הדבר שגם נקבל את כל מה שאנחנו רוצים. לצורת המחשבה הזו של "מגיע לי" יש אינסוף צורות ופנים. ברור לנו שמגיע לנו שבן/בת הזוג יבין, יפנק ויהיה נחמד, שילדינו צריכים להיות מחונכים ולשמוע בקולנו, שבעבודה יעריכו אותנו ושהבוס יפרגן, שנגיע תמיד למחוז חפצנו בשלום ובלי פגע, שלעולם יהיה לנו מה לאכול ופינה חמה להניח בה את ראשינו, שמדינת ישראל תהיה קיימת לעד ולא נחזור שוב לגולה, וכו' וכו'.

עם היד על הלב – לכל אחד יש רשימה כזו של דברים שנראה לו שמובן מאליו שמגיע לו לקבל ושהם צריכים להיות חלק מחייו, כאשר

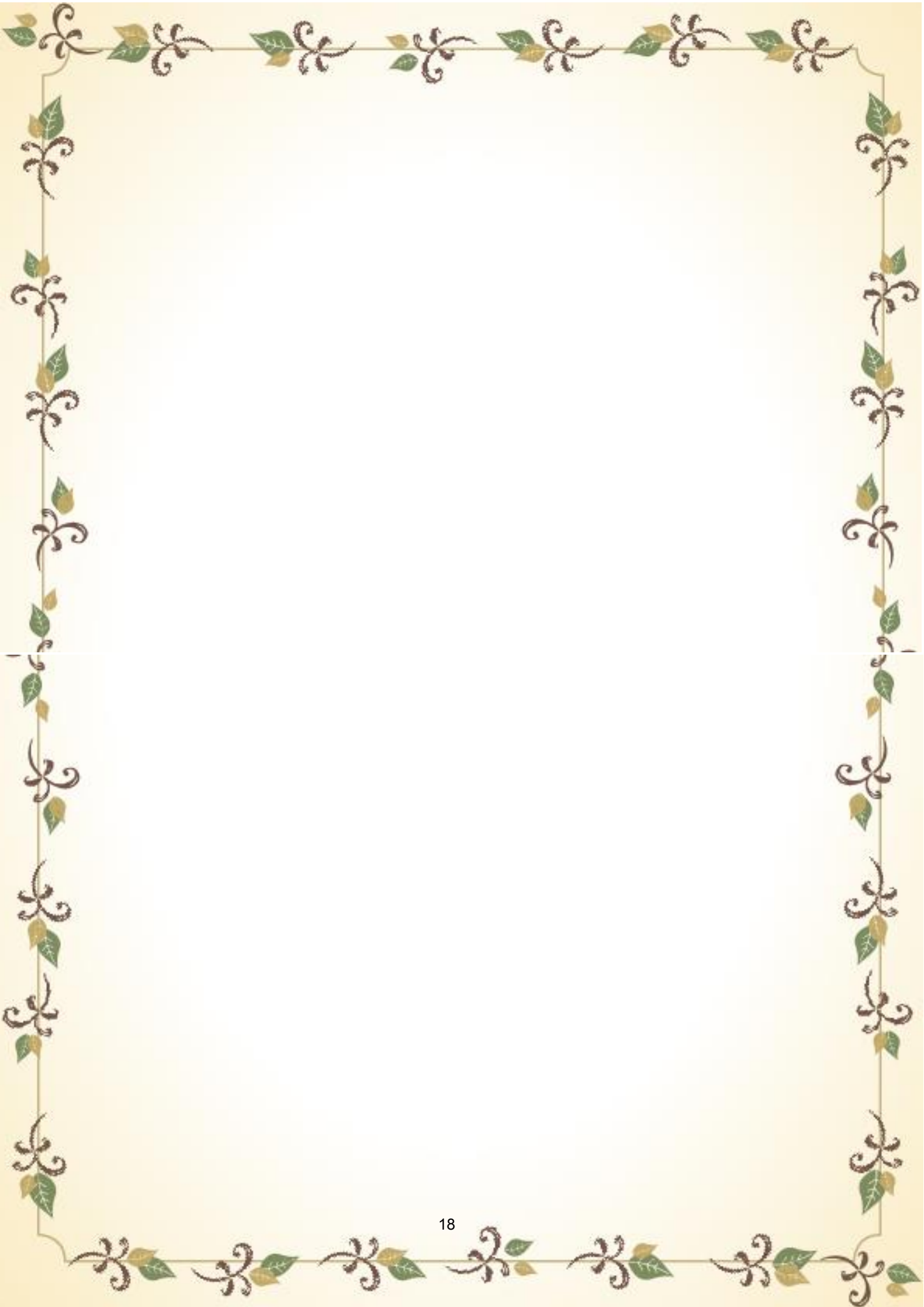
הדרך לתקן את צורת המחשבה הזו עוברת דרך להפסיק לתבוע מהעולם ולהתחיל לבקש. ברגע שאנו מבקשים ולא דורשים אנו שמים את עצמינו במקום של ענווה וקטנות מבורכת ולא מתנהגים ומרגישים כפטרונים מתנשאים שמובן לנו מאליו שנקבל הכל.

פתרון נוסף לצרה הצרורה הזו שנקראת "מגיע ליי" היא להתחיל להגיד תודה על כל דבר שקיים בעולם. חז"ל הגדילו ואמרו: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". רובנו עדיין לא במדרגה הזו, ולכן אפשר ומומלץ להתחיל לברך על הדברים הטובים שכן ישנם ונמצאים (ואצל כולנו קיימים כאלה). מובטח למי שיצליח בכך שהוא יתחיל להעריך את השפע שהוא כן זוכה לקבל.

דרך אפשרית להתאמן על צורת ההשקפה הזו היא לעמוד בבית ולהתחיל להגיד תודה על כל מה שאנחנו רואים שקיים. ניתן להתחיל להודות למקרר שבזכותו יש לנו אוכל טרי לאורך זמן, להוקיר את החשמל שמאפשר לו לעבוד, לשבח את הברז שבזכותו אנחנו לא צמאים, להלל את המהנדסים שהצליחו לקחת את משאב הטבע הנפלא הזה ולהביאו בעזרת מערכת צינורות משוכללת ומפותלת עד לכוס שלנו, לפאר את הסכין והמזלג שבזכותם אנחנו לא אוכלים בידיים ומתלכלכים, וכו'. משם אפשר להמשיך לשאר החדרים ולהתפעם מאינספור העשיות והמאמצים שנעשו על מנת שנוכל לחיות בנוחות שכזו. אחרי שקצת ריככנו את הלב יש לעבור אל בני הבית ולשבח בפניהם (או בליבנו) את מעלותיהם השונות. כל כך הרבה יותר קל לראות חסרונות אצל השני, בעוד שדווקא על היתרונות חשוב שנביט. וכך הלאה והלאה עד שנזכה להבין את שאמר משה לעם ישראל על המתנה והחסד שהם קיבלו מהקב"ה ולהעריך ששום דבר אינו מובן מאליו וכי אנו חייבים רבות וטובות לאותו במאי דגול שמנהל פה את ההצגה.

לסיום

"לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם" אומר לנו בפרשה משה בשם הקב"ה. בדור שלנו, בו המרדף אחר הכסף החומר (הבאים לידי ביטוי ב"לחם") הגיעו לקיצוניות שלילית, מוטב אם נעצור ונתבונן שכל אלה ריקים מתוכן אם איננו שמים לב אל הנשמה וצרכיה. אמונה פשוטה, קיום רצון הבורא ומצוותיו, עשיית צדקה וחסד – אלה חיים שבאמת שווה לחיותם.

סיכום מתומצת של הפרשה

עקב – אלו מצוות שאדם דש בעקבו" בפרשתנו ממשוך משה ב"חזרה גנרלית" על מאורעות עם-ישראל במדבר ועל המצוות שקיבלו מסיני

בני-ישראל עדיין חונים בעבר הירדן המזרחי וכל העם מאזין לדברי הפרידה של משה רבינו. עוד מעט תובילם ההנהגה החדשה אל מעבר לירדן שם יכבשו את ארץ כנען ויתנחלו בה. אז מתרכזות עיקר ההכנות בביסוס מצבו הרוחני של העם, הוא שיקבע את הצלחת המלחמות והמשך שגשוגו והתפתחותו של עם ישראל בארצו החדשה.

שמירת המצוות וניצחון המלחמה

ראשית מחזק משה את ידי שומרי המצוות בהודיעו את השכר הצפוי להם. "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם..." – אם תשמרו את כל מצוות התורה ותקפידו גם על אותן מצוות קלות הנרמזות במילה "עקב" (שמחמת הזלזול בהן כמו דשים אותן בעקבי הרגלים...), או גם יחסו של הקב"ה יהיה בהתאם ; "ואהבך... וברך פרי בטנך (ברכת הילדים) ופרי אדמתך . . ועשתרות (מבחר) צאנך . . ברוך תהיה מכל העמים . . והסיר ה' ממך כל חולי . . ונתנם בכל שונאיך". משה מחזק את לב בני-ישראל לקראת הקרב הגדול על הארץ, מבטיחם נאמנה כי ינצחו בו ופדו בבר דוחה ספקות כמו: "כי תאמר בלבבך רבים הגויים האלה ממני, איכה אוכל להורישו". אלא, על יסוד ניסי ה' הגדולים בעבר הלא רחוק: "לא תירא מהם, זכור תזכור את אשר עשה ה' אלוקיך לפרעה ולכל מצרים . . כן יעשה ה' אלוקיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם . . לא יתיצב איש בפניך עד השמידך אותם". מערך הכוחות אינו קובע במלחמותיו של עם ישראל ; ה' הוא הנלחם להם ומובילם לניצחון.

ההצלחה המסחררת

כמי שמכיר את עמו חושש משה מהמפגש הצפוי בין עם ישראל לארץ-ישראל. ילידי המדבר, אלו שארבעים שנה גדלו בין חולות נודדים נעדרי צמחיה שופעת ודלים במקורות מים, עלולים להתקף ב"שכרון חושים" למראה הארץ החדשה שהיא "ארץ טובה, ארץ נחלי מים עיינות (מים) . . יוצאים בבקעה ובהר. ארץ חיטה ושעורה וגפן

תאנה ורימון". מראה הטבע המקסים עלול לפתות אותם ולהובילם אל שפע הפסלים ושאר אילי הטבע להם סגדו תושבי הארץ. כל אלו עלולים להשכיח מעם ישראל את מצוות התורה. לכן מתרה בהם משה; "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך לבלתי שמור מצוותיו ומשפטיו וחוקותיו".

סכנות רוחניות רבות טמונות בעושר וברכוש הרב שעתיד להיות מנת חלקם בארץ. שהרי מטבע הדברים כשאדם מצליח ומגיע להשגים גבוהים מתחילה לפעם בו ההרגשה כי כוחו וכשרונותיו הם שהביאוהו להצלחה. עד כדי כך, שבמבט לאחור הוא מכחיש כל קבלת עזרה מחבריו וידידיו ואף כופר ח"ו בעזרת הקב"ה – ורם לבבך. . ושכחת את ה' אלוקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. ואמרת בלבבך, כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". כל הניסים והעזרה נעלמו ונשכחו לרגל ההצלחה החומרית עד כדי כפיות טובה. העצה להשמר מהדרדרות למצבים שכאלו היא זכירת הגורם האמיתי להצלחה, לא לשכוח את חסדי ה' בזמנים שקדמו למצבו הנוכחי וגם עתה. "וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלוקיך זה ארבעים שנה במדבר. . כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל". רק אם חלילה ישכחו בני-ישראל את האלוקים אזי "כגויים אשר ה' מאביד מפניכם כן תאבדון".

עם קשה עורף

ההצלחה אינה משמשת תמיד כהוכחה לצדקתו של האדם ויושרו, לא תמיד זכותו היא זו שעמדה לו. השקפה זו מחדיר משה בדברו אל עם ישראל אודות כיבוש הארץ: "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, כי ברשעת הגויים האלה ה' אלוקיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב". רשעת הגויים וזכות אבות האומה הם הגורמים להצלחה. בהמשך דבריו לא רק שמשה אינו מחמיא לעם ישראל אלא אף מעניק להם נזיפה: "...כי עם קשה עורף אתה". להוכחת דבריו ממשיך משה בפרק נוסף מסיפור קורות בני-ישראל במדבר.

תחילתו במעשה העגל לאחר שמה שהה ארבעים יום וארבעים לילה בהר סיני וקיבל את שתי לוחות הכתובות באצבע אלוקים שמצוהו: "קום רד מהר מזה (מההר) כי שיחת עמך אשר הוצאת ממצרים, סרו מהר מן הדרך אשר ציויתים, עשו להם מסכה (עגל הזהב). הרף ממני ואשמידם..." בראותו את המעשה הנפשע משליך משה מידיו

את הלוחות ושוברם. הוא שוהה בהר ארבעים יום נוספים ומבקש מהקב"ה לחוס על עמו ולו רק בגלל החשש "פן יאמרו (אנשי) הארץ אשר הוצאתנו משם (ממצרים) מבלי יכולת ה' להביאם אל הארץ אשר דיבר להם..." הקב"ה נענה לתפילתו של משה ומצוה עליו לפסול בעצמו לוחות חדשים.

שכר ועונש

לבסוף, שואל משה את בני-ישראל: "ועתה מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוקיך ללכת בכל דרכיו..."

על אף כל המעשים הרעים עדיין הקב"ה, שלו השמים והארץ וכל אשר בהם, מחבב אתכם ובסך הכל מבקש מכם לשמור את מצוותיו תוך הבטחה להעניק לכם מכל טוב הארץ. בסיום הפרשה מפרט משה את השכר והעונש בקיום או אי קיום מצוות התורה. קטע זה אנו מכירים בתור הפרשה השניה של קריאת שמע שתחילתו במילים "והיה אם שמוע..." כשישראל שומרים על המצוות – גשמי ברכה באים בזמנם והיבול יעלה, אך אם יסורו מן הדרך הטובה – כי אז הבצורת תשרור במשך כל ימות השנה וממילא הארץ לא תצמיח דבר.

א . וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשָׁפָטִים הָאֵלֶּה וְשָׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַרְתֶּם אֶת הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֵיכֶם. (ויק)
זוהיה עקב תשמעו את המצוות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעו. (רש"י).

צריך להבין מדוע הבטחת שמירת הברית והחסד תלויה דווקא במצוות הקלות, עוד צריך להבין, כיצד שייך לכנות את המצוות הקלות בכינוי כזה 'שאדם דש בעקביו'. והנה איתא בגמרא (ע"ז ב, ב) דלעתיד לבוא יטענו אומות העולם לפני הקב"ה, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל, עד שהקב"ה אומר להם מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה, מיד כאו"א נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכאו"א מבעט בסוכתו ויוצא במצוה זו דסוכה המכונה מצוה קלה תלויה הבטחת שמירת הברית והחסד, משום שמצוה זו מכריעה את הכף כנגד או"ה כיון שנתנסו במצוה זו ולא עמדו בה, ומכיון שמצוה זו משתמשים בה כשפוסעים אל הסוכה ובתוכה, מכונה 'מצוות שאדם דש בעקביו'.

ב . וְהָיָה עֵקֶב (ז, יב)

דוד המלך אומר: "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך" (תהלים קיט, נט) יש שבארו פסוק זה, כשיטה יעילה להתמודד עם היצר הרע שמפריע לאדם ללמד תורה ולקיים מצוות.

אומר דוד המלך, יאמר האדם: "חשבתי דרכי", כלומר אני הולך עתה לטייל, לשאוף אויר צח... ומובן שהיצר הרע בעד. אלא שתוך כדי טיול, "ואשיבה רגלי אל עדתיך" לפתע הוא נכנס לבית המדרש ומתיישב ללמד תורה, ככתוב... אבל אם מראש היה מחליט שהוא הולך ללמוד, רוב הסכויים שהיצר הרע לא היה מאפשר לו כלל לצאת מהבית.

"אם פגע בכך מנול זה – משכהו לבית המדרש" (סכה נב ע"ב). כיצד נתן למשוך את היצר הרע לבית המדרש? על ידי ספורים ואמתלאות שונות, ותוך כדי כך נכנסים עמו לבית המדרש.

דבר זה –אומר בעל "דבש השדה" – רמוז כאן בפסוק: "והיה עקב" – עליך לעבוד עם היצר הרע ב"עקב" – עם אמתלאות ותרוצים שונים ["עקב כך ועקב כך..."]. באופיזה, תצליח למשכו לבית המדרש.

ג . וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמְּשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרַתֶּם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם. (ז, יב)

בהפטרה שמפטירים בשחרית של תשעה באב, אנו קוראים: "עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לוא נושענו" (ירמיה ח, כ).

מובא בגמרא במסכת עבודה זרה (ט ע"א): "תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הוי עלמא: שני אלפים תהו, שני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח, ובעוונותינו שרבו, יצאו מהם מה שיצאו".

רש"י שם בסוגיא מחשב, כי אלפים שנות המשיח החלו מאה שבעים ושנים שנה לאחר חורבן בית המקדש.

ואומר על כך רבי חיים קניבסקי שליט"א, שהדברים נרמזים בפסוק "והיה עקב תשמעון", שכן המלה עקב עולה בגימטריא מאה שבעים ושנים בדיוק. וכך אומרת לנו התורה: "והיה עקב", בתנאי שתשמעון, כלומר, רק אם נשמע את המשפטים ונשמור אותם, אזי הגלות שלאחר חורבן בית המקדש השני תארך עקב – מאה שבעים

ושתים שנים בלבד, אבל מה לעשות כי עוונותינו רבו, ואשר על כן, "עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לוא נושענו", ובגלל עוונותינו יצאו מהם מה שיצאו והפסדנו קרוב לאלף שבע מאות וחמשים שנות משיח. כדברים הללו נכתבו גם בספר "קרבן העני", ושמעתי שגם ה"בן איש חי" אומר כך

ד . וּבִרְךָ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמְתֶךָ דְּגַנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ (ז, יג)
עה"פ שמסיים את הפרשה הקודמת 'אשר אנוכי מצווך היום לעשותם', פירש רש"י 'היום לעשותם ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם'. ולכאורה ה"ז סותר למה שנאמר כאן 'וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירושך ויצהר וגו' על האדמה וגו' דמשמע דהשכר יהיה בעוה"ז.

ונראה, דהכלל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא היינו דוקא ליחיד, אבל הציבור בכללותו אם עושים רצונו של מקום טוב להם אף בעוה"ז. לפ"ז יבואר דאין כל סתירה בין הפסוקים, דלעיל נאמר 'ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנוכי מצווך היום לעשותם' והיינו בלשון יחיד, לפיכך אין שכרו בעוה"ז. אבל כאן נאמר 'זהיה עקב תשמעון' בלשון רבים, לפיכך אף מתן שכרם בעוה"ז. ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך תירושך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך

ה . וְאַהֲבֶךָ וּבִרְכֶךָ וְהִרְבֶּךָ וּבִרְךָ פְּרִי-בִטְנֶךָ וּפְרִי-אֲדָמְתֶךָ דְּגַנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ שְׁגַר-אַלְפֶיךָ וְעִשְׂתָּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךָ לָתֵת לָךְ. (ז, יג)

מבואר ברש"י ד'אלפיך' היינו הבהמות. ועלינו להבין איפוא מה כוונת התורה דאצל הבהמות נאמר 'שגר', ואילו אצל הצאן נאמר 'עשתרות', ומה פירושו של המילים הללו.

והנה מבואר בגמ' (בכורות ג, א) ד'שגר' היינו נפל וכן פירש"י (שמות יג, יב). 'ועשתרות' פירש רש"י על אתר דהיינו לשון חוזק.

עפ"ז נבוא לפרש את דברי הכתוב, דהנה איתא בגמ' (בכורות ב, א) דישנס בהמות שחולבות אף קודם שיולדות, ואולם רוב הבהמות אינן חולבות קודם שיולדות. ברם

הרמ"א בשו"ע (יור"ד סי' שט"ז ס"ג) כתב דכ"ז בפרות אבל בצאן דרכם שחולבות אף בלא ולד.

לכך אמרה התורה 'שגר אלפיך' דאם יהיה נפל, יהא זה בבהמות כדי שלכל הפחות יצמח לך מכך טובה שיהיה לך ע"ז חלב, כיון שבלא שיהיה להם לידה רובם אינם חולבות, משא"כ 'עשתרות צאנך' כלומר שיהו חזקות ולא יפילו, כיון שמהם יהיה לך בכל מקרה חלב אף אם לא ילדו כללמהרי"ל דיסקין

ו . בְּרוּךְ תִּהְיֶה מְכַל-הָעַמִּים לֹא-יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבְבִהֶמְתֶּךָ . (ז,יד)
הרצון לזכות בילדים משותף הוא לכל האנשים בעולם כולו, אולם בעם ישראל קיים רצון נוסף, הכרוך בו: "ונהיה אנחנו וצאצאינו... כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה", והננו מייחלים שהדורות שאותם נזכה להקים יהיו דורות ישרים ומברכים ההולכים בדרך ה'.

בהתחשב במצב הדור ובנסיונות הקשים העומדים לפתחנו מדי רגע ורגע – אין התקוות הללו פשוטות כלל ועיקר, ודמעות רבות נדרשות מאתנו כדי לזכות בכך. מרטיט להתבונן במבט קדשו של ה"חפץ חיים" זצ"ל על ענין זה, כפי שמובא בספר "מאיר עיני ישראל":

רבי ישראל אליהו וינטרויב זצ"ל ספר ששמע מן הרבנית ויזנפלד, בתה של הרבנית זקס ע"ה, בת ה"חפץ חיים" זיע"א, שכאשר נשאה, נגשה אל אמה ובקשה ממנה ברכה ליום כלולותיה.

האם ברכה אותה: "שיהיו לך הרבה ילדים".

"אמא", אמרה הבת, "אני רוצה ילדים טובים".

נענתה הרבנית ואמרה לה: "ביום נשואי נגשתי אף אני אל אבי הגדול ובקשתי שיברך אותי בילדים צדיקים. הוא ברך אותי ואמר: 'שהרבוננו של עולם יתן לך הרבה ילדים'... תמהתי ואמרתי לו: 'אבא, בקשתי דבר אחר'. ואז אמר לי אבי: 'בדור שבו אנו חיים כיום ישנה סכנה גדולה עד מאד לדור הצעיר, אם יהיו לך הרבה ילדים, ישאר משהו מהם ליהדות...'".

ז. וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ – מִהוּ מוֹקֵשׁ ? (ז, טו)
וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ

כתב הגר"א ב'אדרת אליהו': יש להתבונן, הלא זה עבירה החמורה של עבודה זרה. ולמה נכתב הלשון לטעם בדבר 'כי מוקש הוא לך'?
וביאר: שכונת הכתוב שחוץ מעצם העבירה שעובר בזה, יש בזה עוד ענין שזה ג"כ 'מוקש', לפי שאחז"ל במסכת 'בבא בתרא' (טז): 'הוא השטן, הוא היצר הרע, הוא מלאך המות'. מתחילה יורד ומשטין ולבסוף עולה ומקטרג ויורד עמו בגיהנם ונוקם ממנו.

ח. "כִּי תֹאמַר בְּלִבְבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֹהִים מִמֶּנִּי אֵיכָה אֹכַל לְהוֹרִישָׁם, לֹא תִירָא מֵהֶם...." (ז', י"ז – י"ח)

הפחד כשלעצמו הוא זה אשר מביא את האסון, ולכן העיקר הוא שלא יפחד ואז ינצח. "כי תאמר רבים הגוים ההם איכה אוכל להורישם" ? התשובה והעצה היא "לא תירא מהם", ואם כה תעשה אזי יכול תוכל להם (ר' לוי יצחק מברדיצב)

ט. וְגַם אֶת-הַצְרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד-אֲבֹד הַנְּשָׂאִים וְהַנְּסֹתָרִים מִפְּנֵיךָ. (ז, כ)

ברש"י: הצרעה – מין שרץ העוף, שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרים שם.

על מה ולמה הגיע להם עונש כזה?

באר רבי יהונתן איבשיץ בספרו "תפארת יהונתן": שבעת עמי הארץ היו כנענים, והיו הנכדים של חם, שראה את ערוות אביו, נח, וסרסו. וזאת המדה כנגד מדה – רעה תחת רעה. כיון שראה את ערות אביו, לכן הצרעה סמאתן, וכיון שסרסו היתה מסרסתן.

בספר 'בסופה ובסערה' המתאר את תולדות חייו של הרב המלבי"ם, מספר, כי בשנת תרכ"ו, כשנתים לאחר שגרמו המשכילים לרב המלבי"ם לעזוב את העיר בוקרשט מכח צו השלטונות, נכתבה הרשומה הבאה:

"היום לפני שנתים הוציא צורר היהודים, השר מיכאל קוגלניציאנה, שהיה אז סגן נשיא מולדוביה ונעשה ראש ממשלה, צו לשלח מעבר לנהר דנוי את הרב הגאון הרב המלבי"ם. הוא חרק בשניו כחיית טרף וצעק על הרב שהיה כבול בשרשראות לפניו: 'המלך פקד עליך: לך, רדו!'

ובאותו יום לשנה הבאה, בשנת תרכ"ה, הברנש הפרוע הזה הזמן לבית המלך ונצטוו למסור את כל המסמכים שהיו תחת ידו, כי נגזר עליו לרדת מגדלותו. בראותו כי כלתה אליו הרעה מאת המלך נבהל, עזב את ארמון המלך אבל וחפוי ראש. חיש מהר נתפשטה הבשורה הטובה הזאת בין היהודים מוקירי הרב.

ובשנת תרכ"ו, שנתים לאחר הארוע, גם הנסיך אלכסנדר קוזה נאלץ לעזוב את כס מלכותו. מאז ישב על כס השלטון ברומניה, לא רק שלא העניק הנחה ליהודי ארצו, אלא לא קיים אף אחת מההבטחות הרבות שהבטיח להם, ולא אכפת להם כלל התפטרותו, ובפרט לאחר עווננו הכבד שנשא עליו בגלל גרוש הרב".

והנה מדה כנגד מדה – באותו היום ממש גם ראש הממשלה וגם הנסיך נאלצו לשלם על גרוש הרב.

” . וְלֹא-תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל-בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כְּמֹהוּ שִׁקָץ תִּשְׁקָצְנוּ וְתֵעֵב תִּתְעַבְנוּ כִּי-חֵרֶם הוּא. (ז,כו)

מצוי היום שישנם מנורות וקישוטים הנעשים ליום אידם של הגוים, והפוסקים האריכו לדון אם מותר להשתמש בהם לנוי הסוכה. ואחרוני דורינו יצ"ו כתבו להקל לתלות קישוטים אלו שנעשו ליום אידם ונימוקם הנכון עימם על פי ההלכה. וכתב בחזון עובדיה (סוכות. עמוד עז): קישוט הסוכה ונויה בדברים שמייצרים העובדי כוכבים ומזלות ליום חג המולד שלהם, נראה ד"הזמנה לאו מילתא היא". ואף בגדולה מזו כתב החתם סופר (חא"ח סימן מב) להתיר. ע"ש. ובפרט שקישוטים אלו נעשו בבתי חרושת למוכרם לכל דורש, ואין בהם מגע יד אדם ואין כאן מחשבה הפוסלת. וכן פסקו בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן נז) ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סימן רטו). ע"ש. עכ"ל.

והנה הגם שהדבר מותר, אכן, בימינו לא חסרים קשוחים וציורים אחרים. ומה לנו להקל להסתמך על ההיתר ולתת מקום זכרון לכופרי האל יתברך וע' שבת (דף קטז). ועל כגון זה יש לומר 'הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך'. ובוזה גם אילו תביא לרב גדול וחסיד דבר כזה הירצך או הישא פניך הלא לעלבון יחשב. וזה כדמיון להא דאיתא בשו"ע (א"ח סימן קנד סי"ב): "עכבר שנמצא בשמן של בית הכנסת אם הוא מאוס אסור להדליקו בבית הכנסת. וה"נ מאוס זכרון יום אידם. והגם שיש לחלק כמובן. וע"ע בשו"ע שם (סעיף יא) לענין נרות של עבודת גילולים אע"פ שמותרים להדיוט אין להדליקם בבית הכנסת. ע"ש. והכי נמי סוכה הקדושה דומה לקדושת בית הכנסת, כמ"ש רבנו אליעזר פאפו זיע"א בספר "פלא יועץ" (ערך סוכה) ועיין בספר אור שבעת הימים ח"א (פרק א ס"ד).

ושוב ראיתי גם בספר סוכה כהלכתה (עמוד 73) שהביא להקל כמ"ש בשערים המצויינים בהלכה (סימן קלד בקונטרס אחרון ס"ק יב). וסיים הרב שם: "ומכל מקום ראוי להתרחק מדברים כאלו". ודפח"ת. ועוד ראיתי אח"כ שאמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמכוער הדבר להשתמש בהם לנוי סוכה! אך מותר להשתמש. עכ"ד, הובא בפסקי שמועות (סוכות. עמוד פד). אשר על כן ירחיק היהודי מלהשתמש בקישוטים המיוצרים עבור חגם. וה' ברחמיו יגאלנו גאולת עולם ויזכנו לסוכת עורו של לויתן. אמן.

י"א . וַיֵּעַנְךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת-הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא כִּי-יְהוּה יַחֲיֶה הָאָדָם. (ח,ג)

לכאורה הוא תרתי דסתרי, דאם היו רעבים מהו שהמשיך ואמר שאכילו את המן, והא כיון שאכלו הלא לא היו רעבים.

ובדעת זקנים מבעלי התוס' מפרש שאף שהיה להם מן, מ"מ אין זה פת בסלו שהרי כל יום צריכים מחדש לצאת וללקטו, ובגמ' אמרי' דמי שאין לו פת בסלו הרי הוא רעב. ועוד יל"פ דאף שודאי אכלו את המן, מ"מ לא היה המן 'משביעם' אלא כדי קיום הגוף שיוכלו לעמול בתורה, וכמ"ש הר"מ דיש לאכול ב' שלישי ממה שנצרך, והיינו דל"צ לחוש תחושת שובע אלא לקיים הגוף, וזה מה שהיה במן.

ואין להקשות, דא"כ כיצד היו מברכין ברכת המזון, הלא מדאורייתא אין מברכין רק כשאוכלים כדי שביעה ושבעים מהמזון והכא לא השביע, די"ל דזה מיקרי שבע לענין ברכהמ"ז, דודאי הוא דהאוכל ב' שלישי ממה שנצרך דמברך ברכהמ"ז. מיהו האחרונים דנו מטעמים אחרים שלא יהא שם ברכהמ"ז, דהא דקי"ל דאין מברכין כ"ז שלא נתעכל במעיו, וזה הלא מיד היה מתעכל, ויעוי' בתז"א בזה, ועוד דנו שהרי אין מברכין ברכהמ"ז אלא על ה' מיני דגן, וזה היה חומר רוחני ואינו מה' המינים. והנה בילקוט ראובני מבואר דהבהמות היו אוכלות מהעשבים שהטל הנשאר היה מוציא מהאדמה, והם ודאי היו שבעות לגמרי שכן העשבים הללו אינו חומר רוחני בהמן שאינו אלא לקיום הגוף, אלא הוא עשבים ממש

י"ב . לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא כִּי-יְהוֶה יַחֲיֶה הָאָדָם. (ח,ג)

המגיד מדובנא זי"ע הסביר את משמעות פסוק זה בדרכו ע"פ משל נחמד: עני הגיע לכפר אחד, שבו התגוררו שתי משפחות יהודיות זו מול זו. האחת, משפחתו של יהודי יקר, מכניס אורחים ובעל חסד, והשנייה, משפחתו של קמצן, רע לב ורע עין. איתרע מזלו של העני, והוא פנה אל ביתו של הקמצן הרע. הוא פנה אל בעל הבית ובקש לאכול דבר מה. כששמע בעל הבית הקמצן את מבוקשו של אותו הלך עני, ענהו בתמיה: לאכול? בזעת אפך תאכל לחם! הוא הוציא אל החצר והראה לו על ערמת גזעים. "אם תחטוב את העצים האלו להסקה, תקבל אוכל לשובע!" לא היתה לעני ברירה. הוא עבד בפרך, ולפנות ערב סיים את מלאכתו. משהתייצב לפני בעל הבית, יצא עמו אל החצר, סקר את המלאכה ואמר לעני בשביעות רצון: טוב ויפה. הארוחה מחכה לך בבית ממול!...

הודה לו העני מקרב לבו, והלך לבית שמנגד.

שם קבלוהו בסבר פנים יפות, וערכו לפניו שלחן גדוש מטעמים. משאכל ושבע, הציעו לפניו את מיטתו והוא פנה ללון. בבוקר השכים והלך לדרכו. לימים, ישב בחברת חבריו והם שוחחו – כדרכם של קבצנים הנועדים יחדיו – על נדודיהם ועל קורותיהם. פתח העני וספר על המקרה שקרהו בכפר פלוני. בעל הבית העבידו בפרך, אבל לאחר מכן גמל לו בארוחה הגונה והציע לו מקום לינה. תמהו הקבצנים איש אל רעהו: "לא

יתכן", אמרו, "מתגוררות שם שתי משפחות, אצל האחת יעבידוך בפרך ולא יתנו לך פת קבר, והשניה מכניסת אורחים ללא כל גמול".

אבל בדידי הוה עובדא – התעקש העני. חטבתי עצים בחצר הבית, והסעודה הוכנה לי בבית ממול! צחקו הכל וקראו: האח, נפלת בפתח! יגעת בחינם, וכל עמלך היה לריק – אילו היית פונה בתחילה לבית השני, היו מגישים לך אותה ארוחה, ובחנם, בלא כל טורח!..

סיים המגיד מדובנא זי"ע את משלו ואמר: כך גם לפעמים אנו מתנהגים, אנו עמלים ועובדים ללא הרף, ומבזבזים הרבה כח ועמל בשביל להשיג עוד משהו ועוד משהו, אבל בסוף מראים לנו כי הפרנסה נמצאת למעלה, משמים פותחים בפנינו פתח של הצלה שכלל לא חשבנו עליו, ואילו היינו פונים בתחילה מיד לאותה מקום מלמעלה כבר מזמן מזמן היינו נושעים, ובחנם בלא כל טורח!..

"כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם!"

וכבר מסופר על הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע שראה פעם איש אחד הולך בחיפזון רב. שאלו הצדיק: למה אתה רץ כל כך? השיבו האיש: אני רודף אחרי פרנסתי. אמר לו הצדיק: וכי מנין לך שפרנסתך הולכת לפניך, שאתה רץ אחריה להשיגה? אולי היא נמצאת מאחריך ונמצא שאתה בורח ממנה...

י"ג . פִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם פִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא פִּי-יְהוָה

יַחֲיֶה הָאָדָם. (ח,ג)

פירוש נשגב שמעתי מאת כ"ק מרן אדמו"ר ממישקולין שליט"א על פסוק זה: על פי מה שמובא בכתבי האר"י: שלכל אדם הוקצב מהשמים, מספר המילים שיכול לדבר במשך כל ימי חייו. וכשגומר את מספר המילים שקיבל, תם תפקידו בעולם הזה. אבל כל זה הוא רק בדברי חולין, אולם כשהוא מדבר דברי תורה, אדרבה, מוסיפים לו שנות חיים. הדברים מרומזים בכתוב: (שיר השירים, ה. ו) "נפשי יצאה בדברו" – כלומר, שנפש האדם יוצאת "בדברו" – עם הדיבור.

על פי זה פירש מרן האדמו"ר שליט"א, את הפסוק: "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם". כלומר, "לא על הלחם לבדו" – המזון הגשמי "יחיה האדם" – חי האדם. "כי על כל מוצא פי" – בדברי החולין שמוציא מפיו,

בזה תלויים שנות חייו. אבל "ה" – כלומר אם מדבר ועוסק בתורת ה', "יחיה האדם" – אדרבה, מוסיפים לו חיים מהשמים.

ועל פי זה המשיך לפרש, את דברי המדרש על הפסוק (במדבר ל. ג) "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", הדא הוא דכתיב "ימינו כצל עובר". ולכאורה מה הקשר בין "לא יחל דברו" לבין "ימינו כצל עובר"? אלא על פי מה שפירשנו מובן היטב. "לא יחל דברו" – אדם צריך להיזהר לא לחלל דיבורו לריק משום "ימינו כצל עובר" – כי ימי שנותינו בעולם הזה חולפים ועוברים כצל עובר על ידי דיבורי סרק...

י"ד . אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ – זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ. (ח,ח)
וסמך ליה ארץ אשר אבני ברזל ומהררי תחצוב נחושת, ויש לדקדק בסמיכות הכתובים של ארץ זית שמן ודבש דוקא לארץ אשר אבניה ברזל.

ונראה טעם סמיכות הדבש והשמן לארץ אשר אבני ברזל, על פי דברי הבעלי תוס' בפרשת האזינו (לב, יג) על הפסוק ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור, וז"ל ויניקהו דבש בסלע שהיו עושים הדבורים דבש בנקיקי הסלעים וגם התמרים גדלים על הסלעים יוצא דבש, ושמן מחלמיש צור שהזיתים הגדלים בסלעים הם טובים מאותן וכו' עיי"ש.

ועפ"ד נראה שהזית והדבש שגדלים בסמיכות לסלעים הינם הטובים ביותר, ולהכי כתוב כאן ארץ זית שמן ודבש, וסמוך ליה ארץ אשר אבניה ברזל וגו' שהזיתים יגדלו ליד אבנים וסלעים וממילא יצאו מהם פירות טובים ומשובחים

ט"ו. אֶרֶץ חֹטָה וְשֹׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ – זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ. (ח,ח)
הקשה המהרש"א (הוריות יג, ב) מדוע בכל המינים נכתבו הפירות עצמם כחיטה ושעורה וכו', ואילו לגבי הזית לא נכתב הזית בעצמו אלא היוצא ממנו שהוא זין שמן, ותירץ שהזית מצד עצמו אין בו מעלה כיון דהוא משכח את התלמוד.

וצ"ב דהרי נאמר גם דבש והרי התם נמי לא איירי גבי התמר עצמו אלא מה שיוצא ממנו שהוא הדבש.

ונראה, עפ"ד רש"י בשבועות (יב, ב ד"ה וכל דבש) בהא דאמרינן וכל שאור וכל דבש לא תקטירו, דכל מיני הפירות הם בכלל, א"כ דבש לא קאי על הדבש היוצא אל על הפרי עצמו ולהכי לא קשיא ליה אמאי קתני לה הכי.

ט"ז . וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטֹּבָה
אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ. (ח,י)

המגיד מדובנא זי"ע היה מסביר את גודל ענין ברכת המזון כדרכו – במשל: מעשה באלמן, שהיה לו בן יחיד מאשתו, והיה חביב עליו עד מאד. לימים נשא אשה שנייה, אלמנה אף היא, שהיתה לה בת מנישואיה הראשונים. היה הבעל חושד באשה, שהיא מבכרת את בתה ודואגת לה לכל צרכיה, ומזניחה את בנו במאכלו ובבגדיו. והיתה האשה חושדת בבעלה, שהוא מאיר פניו לבנו ומפנקו ומבכרו על פני בתה. לאמיתו של דבר צדקו שניהם, שכן אף בלא יודעין האדם קרוב אצל עצמו ובשרו, משום כך שררה מתיחות בביתם ושלוש הבית הופר.

לימים גדלו הבן והבת, וההורים נדברו ביניהם להשיאם זה לזו. הקימו בני הזוג בית נאמן בישראל ודאגו האחד לרעהו. והוריהם דאגו לשניהם והרעיפו אליהם אהבה, ומני אז שרר השלוש במעונם. ואדרבה, ילדיהם – שהיו קודם לכן סיבה לפירוד הלבבות ביניהם – היו עתה הסיבה להידוק הקשר ולאחווה.

והנמשל: הקב"ה ברא את האדם כשילוב של גוף ונשמה, גשמיות ורוחניות. אבל בין בני זוג אלו שוררת מתיחות מתמדת, כי הנשמה אוהבת את בני טיפוחיה, וחפצה להתעלות ולהזדכך בתורה ובמצוותיה, ואילו הגוף אוהב את מנעמי העולם ואת חמדותיו. אבל קיימת דרך אחת להשכין ביניהם שלום ואחווה, והיא, אם ידע האדם, שכל מזונו וסיפוק רצונותיו ניתנים לו מאת הקב"ה, ויודה לו על מזונו תחילה וסוף, יהיה המזון גורם להכרת הטוב ולעבודת הבורא, או אז ישמחו בו שניהם כאחד! ועל כך באה ההודאה, על הטובה המושלמת והכפולה שבנתינת המזון – ובהכרה בכך "שאתה זן, ומפרנס אותנו תמיד בכל יום, ובכל עת ובכל שעה!"

וכבר סח הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זי"ע: בפרקי אבות (ג.ג) שנינו: "שלושה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים". ומפרש רבי עובדיא מברטנורא זי"ע חידוש גדול וכותב: כך שמעתי, כי בברכת המזון שמברכין על השולחן יוצאים ידי חובה ונחשב כאילו אמרו עליו דברי תורה!...

לעומתו, יש מן הפוסקים שקבעו כי צריך ללמוד בעת הסעודה ממש ואין יוצאים בברכת המזון.

ונראה לי ליישב – המשיך בעל החידושי הרי"ם ואמר, שאינם חולקין, אלא רבי עובדיה מברטנורא מדבר באדם שאוכל לפני ה', ובסוף הסעודה מברך ברכת המזון ויודע לפני מי הוא מברך, ונותן הודיה למי שנתן לו המזון – שאין לך דבר תורה גדול מזה!...

י"ז . הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתַי
וּמִשְׁפָּטָיו וְחַקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם. (ח,יא)

בפסוקים אלו מביע משה חשש כאב המייסר את בנו בילדותו, כדי שלא יבעט בימי הטובה כשיגדל ויהיה לאיש, קינן החשש בלבו של משה שאחרי שהבן יגדל ויצליח בהצלחה רבה ובנכסים מרובים, ישכח את מיטיבו ויפנה אליו עורף. ואכן חשש זה מופיע בהרבה מקומות בספר דברים: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים", וכהסברו של רש"י: כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבעטו, שאין אדם מורד בהקב"ה אלא מתוך שביעה. וכן "השמרו לכם פן תשכחו את ברית ה' אלקיכם אשר כרת עמכם", ועוד. אולם בפרשה זו נאמרו הדברים בצורה חותכת ביותר: "פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר ירבה לך ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים". השלב הראשון של ההתדרדרות המוסרית הוא השכחת העבר – התכחשות לניסי ה' בעבר. השלב השני הוא "ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", וההתדרדרות הזאת תביא אתה שלב נוסף "והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם".

את הנאמר "ואכלת ושבעת וברכת" מסבירים המפרשים שלא רק בשעת עוני ומחסור על האדם לזכור את הקדוש ברוך הוא ולבקש עזרתו, אלא גם בעת שיזכה לברכה והצלחה – ואכלת וגם ושבעת, מחובתך לשמור את נפשך משכחה, וגם אז "וברכת את ה' אלקיך", כי הוא הנותן לך כח לעשות את החיל הזה ולא בחכמתך ורוב תבונתך הגעת למה שהגעת. לאור זה מסבירים המפרשים את הנאמר במשלי כב' ב': "עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה'" ואומרים: מקובל בעולם שאם אדם מצליח אז מבלי משים לב הוא חושב ובטוח שהגיע להצלחתו תודות לחכמתו ותבונתו. מאידך, על אדם שאינו מצליח מביטים כעל שלומיאל, לא יוצלח, שאין מוח בקדקדו להכות

שרשים ולהגיע למעמד מסוים. ברם, אם מזדמנים העשיר והרש גם יחד בפונדק אחד, אפשר לראות בחוש שהקבצן אינו כל כך לא יוצלח כפי שחשבו עליו וחכמתו אינה פחותה מהעשיר והגביר, וכן רואים אז את העשיר שאינו חברה'מן ובעל תבונה כפי שחשבו עליו יותר מהעני, ועם כל זאת זה הצליח וזה לא, והסיבה: "עושה כולם ה'" – הכל תלוי במזל, ואם כן מה ההתפארות של "כוחי ועוצם ידי?".

זאת ועוד: המתיימר שכוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה והוא בעל הבית הבלעדי על הונו ורכושו, ואינו מחויב כלפי מי שהוא ולא איכפת לו בצער הזולת, ממילא עוצם את ידיו מלעשות צדקה וחסד. שכרוץ השכחה שולל מהאדם לא רק את אמונת ה', אלא גם חובתו לאדם ושוכח את דברי החכם מכל האדם במשלי: "יש מתעשר ואין כל, מתרושש והון רב", וכדברי הרמב"ם שכתב במורה נבוכים: ומה שאנו קוראים "עשיר" למי שיש קנינים רבים, הוא הכל מדומה, כי אין קשר אמיתי להקנינים עם הקונה אותם, כי לפעמים יאבד העושר בענין רע בחייו ויעזבו לאחרים חילם במותם, אמנם הוא מתעשר לפי הנראה, ובאמת אין כל, כי אין זה קנין דבוק בנפשו, אבל מי שמפזר עשרו לצדקה וחסד – הוא עושר אמיתי והון נצחי רב וגדול מאד, והמתרושש הזה יש לו הון רב שמור לנצח בעולם האמת.

בספר "בינה לעיתים" מסביר את הפסוק הנאמר על פרשת המלך "וכסף וזהב לא ירבה לך ... ורם לבבך", כי ריבוי כסף דומה לריבוי דם. כשם שריבוי דם מסכן את בריאותו של האדם, כך ריבוי כסף – עשירות מרובה – מסכנת את נשמתו של האדם מישראל. במיוחד אם זורם בכסף זיהום מה כגניבה, גזילה וכד'. וכשם שריבוי דם זקוק להקזה (הוצאת דם מהעורקים לשם רפואה), כן יש צורך רב בהקזה מתאימה לצרכי צדקה וחסד לריבוי כסף. זוהי הרפואה היחידה הבודקה והבטוחה ביותר שהכסף לא יגרום לו סחרחורת ועיוורון נפשי.

ספרי חסידים מספרים שחסיד אחד התלונן בפני רבו שהוא סובל משכחה. ענה לו הרבי שעליו לעשות תשובה. וכשהחסיד התפלא מה ענין תשובה לשכחה? ענה לו על כך הרבי: כידוע תשובה מגעת עד כסא הכבוד וכבר נאמר ש"אין שכחה לפני כסא כבודך". במאמר חסידי זה יש רעיון נשגב, שאם האדם מישראל רואה שהשכחה משתלטת עליו וגורמת לכל מיני התדרדרויות מוסריות, אין עצה אחרת מאשר לחזור בתשובה, וכשם שהאדם מצווה להיות מכיר טובה בחינת "מזמור לתודה", כך גם

מצווה להכיר בחטא, להיות מודה על האמת ולתקן מעשיו, ואז בכוחו להגיע עד לכסא הכבוד "ואין שכחה לפני כסא כבודך".

האסון של ימינו הוא בזה שלא רק שהשכחה הולכת ומשתלטת על חיי הכלל והפרט ועושים הכל כדי להשכיח את בית אבא, את השבת, את השראת החג, משכיחים מילדים את עברם המשפחתי ותולדות האומה כדי שיהיה באפשרותם להיות "מתקדמים" ומתאימים להשתלב במרחב השמי-כנעני ועוד שמחים על הצלחת השכחה והתרחבותה ומתעלמים מהנאמר: "והיה אם שכח תשכח את ה' אלקיך ... העדתי בכם היום כי אבד תאבדו". (ח' יט').

וכהסברו של ה"חווה מלובלין" שהקשה על הנאמר "והיה" שהוא לשון שמחה בכל מקום, ומה ענין השמחה בשכחה? והסביר: עיקר העונש הוא לא במה שהאדם חטא בשכחה, אלא משום שהוא עוד שמח בזה ומתרברב כאילו עשה דבר חכמה – חכמה בעין זו מסוכנת ומערערת את יסודות הקיום של עם ישראל...

י"ח . וְכִסֵּף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ – מָה קוֹדֵם? כֶּסֶף אוֹ זָהָב? (ח, יג)
וְכִסֵּף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ

כאן הקדים הכתוב את ה"כסף" ל"זהב". וכן בפרשת המלך נאמר: "וְכִסֵּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה לּוֹ" (שם יז). וכן אצל אברהם אבינו נאמר שהיה "כָּבֵד מְאֹד בַּמְקָנָה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב" (בראשית יג). אבל בשאר מקומות הקדים את ה"זהב" ל"כסף", כגון בפרשת המשכן: "זָהָב וְכֶסֶף וְנֹחֶשֶׁת" ("שמות כה). וכן בפרשת הגעלת כלי מדין. והדברים צריך ביאור.

רבנו הגר"ח קנייבסקי שליט"א מבאר בספרו 'טעמא דקרא': שבמקום שמדובר בעשירות, מקדים את ה"כסף" ל"זהב", שכן דרך המתעשר שבתחלה מרבה לו ה"כסף" ואח"כ מרבה לו אף ה"זהב". אבל בשאר מקומות מקדים את ה"זהב", לפי שזה הדבר יותר חשוב והחשוב במעלה, קובע לו מקום תחילה.

וכן מוכיחים כאן הפסוקים שהולך מן הקל אל הכבד, כדרך המתעשר, שאמר בתחילה: "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבִתִּים טָבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּתָּ: וּבְקִרְךָ וְצִאֲנֶךָ יִרְבִּין וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ", בתחילה במאכל, אח"כ בביתים ואח"כ בבקר וצאן ואח"כ ב"כסף וזהב".

י"ט . וְרַם לְבַבְךָ וּשְׁכַחַת אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים (ח,יד)

ובגמ' סוטה (ה, א) ילפי' מינה אזהרה לגסי הרוח.

והקשה המהרש"א בח"א מאי קאתי לאשמעינן בזה, דאי לאשמעינן איסורא הרי כבר מבואר בכמה מקומות, ואם לענין מלקות אין למדין מדברי קבלה, ותי' דאפשר וקאי אדלעיל דאמרינן דלא ינקה מדינה של גהינם, לזה קאמר דאיכא לזה אזהרה דאין עונשין אלא א"כ מזהירין.

ודבריו תמוהין, שהרי איתא במכות (יג, ב) די ש מלקות בחייבי כריתות ולא בעי

אזהרה לחייבי כריתות כיון דאזהרה בעינן רק בעונשי ב"ד, אלא דקו' זו איכא

לאקשויי על הרמב"ם שכתב בפיה"מ במכות (פ"ג מ"א) דהתורה אינה מחייבת מיתה

זכרת עד שיהי' באותו ענין לאו פשוט, הרי מפורש בדבריהם דלכרת בעינן אזהרה,

ולכאורה זו סוגיא מפורשת דלא כוותיהו.

ובדעת הרמב"ם נראה לפרש דודאי לעולם גם בכרת בעינן אזהרה, אלא שיש שתי

גדרי אזהרה, א. אזהרה שבאה בצורת לאו מוחלט והאיסור כצורתו, ואזהרה מעין זו

בעינן בכל חייבי ב"ד, ב. אזהרה שהתורה הזהירה בצורה כל שהיא, אם בצורת עשה

וכגון במילה אה"נ דלית בה אזהרה גמורה אבל ודאי בעי שהתורה תקבע זאת

לאיסור, ומהעונש איננו רואים שום איסור אלא עונש, רק לזה די לנו שהתורה תרמוז

האיסור בצורה מסוימת ואפילו בלשון עשה, ודי בזה להחשב אזהרה בחייבי מיתות

בידי שמים, וזוהי כוונת הרמב"ם שגם כרת בעי אזהרה היינו אזהרה מעין זו.

אמנם בדעת המהרש"א קשה להלמו, שהרי שיש איסור ודאי מרומז בקרא דתועבת ה'

בל גבה לב, ורק לאו ממש לא מצינו אלא הכא, ובכה"ג בחייבי כריתות לא צריך

אזהרה מפורשת כ"כ.

כ . 'וְהָיָה אִם שָׁכַחְתָּ תְּשַׁכַּח אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ... (ח' , י"ט)

המילה "והיה" מלמדת על לשון שמחה אך זה לא מסתדר עם המשך הפסוק.

מסביר האדמו"ר ר' ישראל מרוזין: "והיה אם תשכח" אם תשכח לשמוח ותהיה

חדור בעצבות אז "תשכח את ה' אלוקיך" העצבות תגרום לך שתשכח את ה'...

כ"א . ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים (ט,י)

'לוחות' לוחות כתיב, ששתיהן שוות. (רש"י).

מה לימוד יש לנו ללמוד מכך שהלוחות היו שוות.

ונראה, דהנה מצינו בגמ' (חולין ד, ב) דשיטת שמואל דמומר לע"ז לא הוי מומר לכל

התורה כולה. והנה איתא בגמ' (שבת) דמשה רבנו שבר את הלוחות משום שנשא ק"ו

מפסח, ומה בפסח כתיב 'וכל בן נכר לא יאכל בו', כל התורה וישראל מומרין על

אחת כמה וכמה.

ולכאורה כיצד למד מכך משה רבנו דצריך לשבור את הלוחות, והלוא אף שעבדו

ישראל ע"ז בכ"ז לא נעשו מומרין לכל התורה, ואלא צ"ל דעכ"פ נעשו מומר לדבר

אחד, ומכיון דעל הלוחות כתיב 'לא יהיה אלהים אחרים' לפיכך לא היו ראויין ישראל

לקבל את הלוחות.

אך עדיין קשה, דא"כ לא היה לו לשבור את שתי הלוחות והיה די לשבור לוח אחד

שכתוב בו 'לא יהיה לך אלהים אחרים', ולהשאיר את הלוח השני.

ע"כ ציין רש"י דשניהם היו שוות. והיינו לפי מה דאיתא בירושלמי (שקלים פ"י) דאמנם

לפי דעה אחת היו הלוחות כתובים חמשה בצד זה וחמשה בצד זה, אבל לדעת רבנן

היו כתובות על כל לוח את כל עשרת הדברות.

מעתה מובן מדוע שיבר משה רבנו את שתי הלוחות שהרי שתיהן היו שוות, ובכל

אחת היה כתוב את כל עשרת הדברות, ומכיון דלא היו ראויין לדיברה 'דלא יהיה לך

אלהים אחרים' לפיכך הוצרך לשבר את שתי הלוחות.

כ"ב . הרף ממני ואשמידם (ט,יד)

בגמ' בברכות (ז, א) שנבואה לטובה אינה חוזרת וכו'. ויעויין בילקוט בתהלים דעל ידי

ה' דברים הקב"ה מביא את הגאולה: קץ זכות אבות תפילה ותשובה, וזכות אבות היינו

הברית שהיא כנבואה לטובה דהוי הבטחה, וא"כ יקשה אמאי צריכים עוד ד' דברים.

אלא נראה שיש כח של הסתר פנים. וכביכול הקב"ה שוכח את הברית, וצריכים

תשובה קץ ותפילה לעורר את הדברים.

וא"כ נראה דלפני העקידה לא היתה הבטחה שיעשו תשובה ותהיה זכירת הברית,

א"כ היה אפשר שלא תהיה גאולה, אלא דאחר העקידה היתה שבועה שלא יכלה זרע

אברהם וע"כ יעשו תשובה, דיש הבטחה שיעשו תשובה, וכדמבואר בפרשת נצבים שכלל ישראל יעשו תשובה.

ובקרא והאמין בה' ויחשבה לו צדקה כתב הרמב"ן: והנכון בעיני שהאמין בה' וחשב כו' בצדקו של הקב"ה יתן לו זרע על כל פנים, לא בצדקת אברם ובשכרו וכו', ומעתה לא יירא פן יגרום החטא. ואע"פ שבנבואה הראשונה חשב שתהיה על תנאי כפי שכר מעשיו, עתה כיון שהבטיחו שלא יירא מן החטא ויתן לו זרע, האמין כי נכון הדבר מעם האלוקים, אמת לא ישוב ממנה, כי צדקת ה' היא ואין לה הפסק, כענין שכתוב (ישעיה מה-כג) בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב עיי"ש. הרי מבואר בדברי הרמב"ן שעד עכשיו חשב שזה בצדקו ולכך ירא מן החטא, אבל מעשה זה לא היה משום צדקתו אלא שנכון הדבר מאת ה', וא"כ אין לה הפסק. וזה מלשון צדקה שכך אמר הקב"ה שכך צריך להיות, כי אם זה היה בתורת שכר זה היה יכול להשתנות, אבל אם זה מצדקת ה' זה לא יכול להשתנות. ואולי זה בכלל מה דאיתא בברכות הנ"ל שנבואה לטובה אינה חוזרת.

שוב ראיתי את דברי המהר"ל בגבורת ה' פרק ז' שמפרש שנבואה לטובה אינה חוזרת שיש נבואה בתורת הבטחה שיכולה להשתנות שזה לא בא מצד הקב"ה אלא בתורת שכר, ויש נבואה מצד הקב"ה שכך צריך להיות ואינה יכולה להשתנות. והביא שיטת הרמב"ם לחלק בין אם הנבואה היתה לנביא להתנבאות או רק לעצמו, ומחלק בין הבטחה מצד שכר לנבואה מצד הקב"ה.

והנה אמרו בשם הגר"ח ששירה על הנס שייך רק לאחר הנס, והביא ראיה לזה מלשון הפסוק ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי, דהפירוש הוא באשר אני בטוח שיהיה ישועה יש לי שמחה, אבל אשירה רק אחרי שגמל עלי.

ובהגדה לבית לוי כתוב בשם הגרי"ז על אשירה לה' דבמלחמת יהושפט כאשר בישר להם הנביא שיעשה להם נס במלחמה אמרו שירה מיד עוד לפני צאתם למלחמה, ואמר חילוק בין מי שבוטח בהקב"ה שיעזור לו שזה מצד מידת הבטחון דאז יש רק שמחה ולא שירה, אבל כשהובטח לו מצד נביא שיעשה לו נס בזה כבר שייך לומר שירה. ונראה דיסוד הדבר הוא דביטחון אין שום ודאות שלא יגרום החטא, (עייין באמונה ובטחון שער ד'), אמנם בודאי יכול להיות שיגרום החטא דהבטחון שלו הוא בוודאי לא עדיף מהבטחה של הקב"ה שיש חטא שגורם שלא יתקיים, א"כ אין מקום לשירה, אבל אם יש נבואה מצד הקב"ה א"א שישתנה, וכבר אפשר לומר שירה.

כ"ג . ובאהרן התאנף ה' מאוד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההיא
(ט,כ)

להשמידו זה כילוי בנים וכו', ואתפלל גם בעד אהרן והועילה תפילתי לכפר מחצה
ומתו שניים ונשארו השניים. (רש"י).

הנה מבואר מדברי רש"י דחטא העגל גרם לבני אהרן שימותו. וכ"כ רש"י (בויקרא י,
יב) עה"פ 'אל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים' מן המיתה, מלמד שאף עליהם נקנסה
מיתה על עוון העגל.

ולכא' הרי נאמר בפר' משפטים (שמות כד, יא) דבגלל שבשעת מתן תורה, נסתכלו
והציצו בשכינה ואכלו ושתו נתחייבו מיתה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת
התורה והמתין לנדב ואביהוא עד חנוכת המזבח, וא"כ למה כתב רש"י דמתו בענין
חטא העגל.

הרא"ם תירץ, דיש לומר דזה וזה גרם וכפי שמצינו בגמ' בכמה דוכתי. עוד נראה
ליישב ע"פ מש"כ המפרשים בביאור הכתוב (תהלים יט) 'משפטי ה' אמת צדקו יחדיו'
דמשפט בשר ודם, אם צריך להעניש אדם על עבירה שעבר, אין מתחשבים בסבל
שיעברו בני משפחתו וקרוביו אלא מוציאים מיד דינו אל הפועל, ואף שבני משפחתו
לא אשמים כלל.

לא כן מידתו של הקב"ה ששקול ומודד במאזני פלס את כל הנתונים ורק אח"כ יעניש
ולא יגרום סבל לחינם לאף אחד מן הקרובים. והיינו 'צדקו יחדיו' דאת הכל ביחד
שוקל הקב"ה עד שמעניש.

וכן היה במיתת נדב ואביהוא, דהם נענשו בגלל שהציצו בשכינה, אלא דאהרן למה
יגיע אליו צער גדול זה, ע"כ פירש רש"י שהיה זה בעבור חטא העגל, שה' התאנף בו
מאד והועילה תפילתו של משה לכפר מחצה

כ"ד . בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' וכו'

עד היום הזה (י,ח)

ברמב"ם (פ"ב כלהמ"ק) מבואר שדין משא ארון הברית בעי כהונה.

ויש לעיין, דהרי מבואר בקרא הכא דהלוויים נשאו הארון, אלא דבאמת שני דיני ארון היו במקדש, ואף ב' עבודות משא נשנו בו וכמש"כ הגרי"ז במכתביו, דין עבודת המשא של נשיאת המשכן, ובזה כלול גם נשיאת הארון שהוא ג"כ מכלי המשכן כמבואר בפרשת במדבר בפקודת משא בני קהת באהל מועד, ודין נוסף נשיאת ארון ברית ה', שמקורו ממקרא זה שנשאו אותו הלוויים. אלא דתמוה האיך נשאו הלוויים את הארון שהיה מכלי המשכן, והרי ודאי שגם הוא חשיב ארון הברית, ואם נשיאת ארון הברית מחייב שיהיה בכהנים היאך נשאו אותו הלוויים, ואמנם כתוב ברמב"ם (בסהמ"צ מצוה ל"ד) שהיה זה למספר מיעוט הכהנים, וצ"ע.

ובספר קנאת סופרים כתב שרק בבית עולמים שאין ללוויים להכנס לקה"ק, בזה חייב להיות משא הארון בכהנים, אבל במשכן שאין קדושתו קדושת עולם היו הלוויים נושאים, אמנם ברמב"ם שכתב שדין כהונה במשא הארון הוא מקרא דידן, ע"כ היה זה עוד לפני שהיה המשכן, ומוכח שכבר היה דין כהונה בנשיאת הארון לפני בנין עולמים, וצ"ב.

ונראה, דכיון שהיה דין של כיסוי הארון בעת המסעות, אכן היה איסור של לא יבוא לראות כבלע את הקדש, הרי שאין בזה דין של נשיאת הארון אלא רק דין של נשיאת המקדש, ולכן זה היה בלוויים ולא היה צורך בכהנים, ורק בנשיאת הארון לפני המחנה ובמלחמה שלא היה בו דין כיסוי בזה בעיני כהנים דוקא.

ועוד י"ל דמבואר בגמ' זבחים (סא, ב) ונסע אהל מועד אע"פ שנסע אהל מועד הוא, א"כ י"ל שדין משא הארון הוי כאשר נושאים את הארון ממקום למקום כלשון הרמב"ם, אבל כשנושאים את אהל מועד וחשיב כאילו נמצא הארון במקומו אין כאן משא הארון, אלא הארון במקומו עומד, אלא שכל האהל נוסע וזו עבודת משא המקדש ולא עבודת משא הארון ודו"ק.

ויש להוכיח כן, דהרי יש לעיין בזה מי נשא את ארון ברית ה' שהלך לפני מחנה ישראל, והרי באותה שעה לא היו אלא שלשה כהנים בעולם אהרן אלעזר ואיתמר, והם היו אף ממונים על עבודת המקדש, ולא מסתבר כלל שנשאו את הארון, וע"כ צריך לומר שהארון הלך מעצמו בנס.

ואפשר דזוהי כוונת הרמב"ם וז"ל ואע"פ שזה הציווי בא ללוויים בעת ההיא, אמנם היה זה למספר מיעוט הכהנים החייבים במצוה, ונראה שהוקשה לרמב"ם שע"כ לוויים נשאו את הארון שכן לא היו כהנים שיוכלו לשאת, וצ"ל שהיתה זו הוראת שעה משום הצורך לישא אותו.

כ"ה. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְךָ כִּי אִם-לִירְאָה אֶת-יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וּלְעַבְדוֹ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-
לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשֶׁךָ. (י', י"ב)

ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך – מקשה הגמ'
בברכות ל"ג ע"ב, "אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא?" כלומר מה פשר הלשון
"מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", וכי יראת שמים היא דבר קל להשגה?
מתרצת הגמ', "אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא", כלומר ביחס לאדם כמשה
רבינו, יראת שמים אינה דבר קשה להשגה. ומקשים המפרשים, מה תירוץ הוא זה, הרי
הפסוק אינו מופנה אל משה אלא אל כל ישראל.

מתרץ על כך הכלי יקר, שדברי הגמ' "לגבי משה מילתא זוטרתא היא", אין הכוונה
בזה רק למשה לבדו, אלא לכל הדור ההוא, שנמצא תחת הדרכת משה. ועיין שם
תירוץ נוסף דומה.

כ"ו. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְךָ כִּי אִם-לִירְאָה אֶת-יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וּלְעַבְדוֹ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-
לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשֶׁךָ. (י', י"ב)

שואל בעל הנודע ביהודה זי"ע בספרו צל"ח מדוע כתוב "שאל מעמך", ולא "מבקש
מעמך"? והוא מיישב נפלא ע"פ חז"ל שדרשו שאין אדם בעולם שיכול להקדים טובה
להקב"ה, אלא נהפוך הוא: הקב"ה הוא שהקדים לעשות לו טובה, ורק מכוחה הוא
יכול לקיים מצוות, שהרי אין אדם המקיים מצוות מילה – בטרם נתן לו הקב"ה בן,
ואין אדם העושה ציצית – אלא לאחר שהקב"ה נתן לו בגד, וכן לגבי צדקה ומעשרות,
וכן ברוב המצוות, האפשרות לקיימן היא רק לאחר שהקב"ה נתן לאדם דבר כלשהו,
אלא שהקב"ה ברוב חסדו משלם שכר לאדם כאילו האדם עשה את המצוה משלו.

שונה המצב לגבי יראת שמים, שאותה מסר הקב"ה ביד האדם בלי שהקדים לתת לו
דבר כלשהו הקשור למצווה זו, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" והברירה
חופשית לגמרי ביד האדם, כי אם האדם מקיים מצות יראת שמים כראוי, הרי הקב"ה
כביכול חייב לשלם לו את שכרו, כי במצוה זו האדם הקדים כביכול להלוות לה'
יתברך.

וזה מרומז במילים "מה ה' אלוֹקֶיךָ שואל מעמך", כלומר: באיזו מצוה הקב"ה יהיה השואל ואתה המשאיל? אין אף מצוה שכזו, מלבד מצוה אחת: "כי אם ליראה"... ועוד שאל הגה"ק רבי יהונתן אבישיץ זי"ע דלכאורה תיבת "אם" מיותרת? ומפרש בהקדם דברי הפסוק "ימי שנתינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהילים צ"י). ובידוע דברי חז"ל: כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא (יומא לח:). הרי מ"א שנים הם רוב שנותיו של אדם אשר זכה להגיע ל"ימי שנותינו ... שמונים שנה". וזהו הכוונה "מה ה' אלוֹקֶיךָ שואל מעמך כי 'אם' ליראה", שכמספר 'אם' – מ"א שנה, "נתירא" ממנו, שאז מובטח ששוב לא נחטא...

**כ"ז . וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׂאֵל מֵעַמְּךָ פִּי אִם-לִירְאָה
אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ.... (י', י"ב)**

ועתה ישראל מה ה' אלוֹקֶיךָ שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוֹקֶיךָ – מקשה הגמ' בברכות ל"ג ע"ב, "אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא?" כלומר מה פשר הלשון "מה ה' אלוֹקֶיךָ שואל מעמך כי אם ליראה", וכי יראת שמים היא דבר קל להשגה? מתרצת הגמ', "אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא", כלומר ביחס לאדם כמשה רבינו, יראת שמים אינה דבר קשה להשגה. ומקשים המפרשים, מה תירוץ הוא זה, הרי הפסוק אינו מופנה אל משה אלא אל כל ישראל. מתרין על כך הכלי יקר, שדברי הגמ' "לגבי משה מילתא זוטרתא היא", אין הכוונה בזה רק למשה לבדו, אלא לכל הדור ההוא, שנמצא תחת הדרכת משה. ועיין שם תירוץ נוסף דומה

**כ"ח . וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֹׂאֵל מֵעַמְּךָ פִּי אִם-לִירְאָה
אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ.... (י', י"ב)**

שואל בעל הנודע ביהודה זי"ע בספרו צל"ח מדוע כתוב "שואל מעמך", ולא "מבקש מעמך"?

وهוא מיישב נפלא ע"פ חז"ל שדרשו שאין אדם בעולם שיכול להקדים טובה להקב"ה, אלא נהפוך הוא: הקב"ה הוא שהקדים לעשות לו טובה, ורק מכוחה הוא יכול לקיים מצוות, שהרי אין אדם המקיים מצוות מילה – בטרם נתן לו הקב"ה בן, ואין אדם

העושה ציצית – אלא לאחר שהקב"ה נתן לו בגד, וכן לגבי צדקה ומעשרות, וכן ברוב המצוות, האפשרות לקיימן היא רק לאחר שהקב"ה נתן לאדם דבר כלשהו, אלא שהקב"ה ברוב חסדו משלם שכר לאדם כאילו האדם עשה את המצוה משלו. שונה המצב לגבי יראת שמים, שאותה מסר הקב"ה ביד האדם בלי שהקדים לתת לו דבר כלשהו הקשור למצווה זו, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" והברירה חופשית לגמרי ביד האדם, כי אם האדם מקיים מצות יראת שמים כראוי, הרי הקב"ה כביכול חייב לשלם לו את שכרו, כי במצוה זו האדם הקדים כביכול להלוות לה' יתברך.

וזה מרומז במילים "מה ה' אלוקיך שואל מעמך", כלומר: באיזו מצוה הקב"ה יהיה השואל ואתה המשאיל? אין אף מצוה שכזו, מלבד מצוה אחת: "כי אם ליראה"!... ועוד שאל הגה"ק רבי יהונתן אבישיץ זי"ע דלכאורה תיבת "אם" מיותרת? ומפרש בהקדם דברי הפסוק "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהילים צ.י). ובידוע דברי חז"ל: כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא (יומא לח:). הרי מ"א שנים הם רוב שנותיו של אדם אשר זכה להגיע ל"ימי שנותינו ... שמונים שנה".

וזהו הכוונה "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי 'אם' ליראה", שכמספר 'אם' – מ"א שנה, "נתירא" ממנו, שאז מובטח ששוב לא נחטא...

**פ"ט . וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֶךָ כִּי אִם–לִירְאָה
אֶת–יְהוָה אֱלֹהֶיךָ... (י', י"ב)**

שאל הגה"ק רבי יהונתן אבישיץ זי"ע דלכאורה תיבת "אם" מיותרת? ומפרש בהקדם דברי הפסוק "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהילים צ.י). ובידוע דברי חז"ל: כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא (יומא לח:). הרי מ"א שנים הם רוב שנותיו של אדם אשר זכה להגיע ל"גבורות שמונים שנה".

וזהו הכוונה "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי 'אם' ליראה", שכמספר 'אם' – מ"א שנה, "נתירא" ממנו, שאז מובטח ששוב לא נחטא...

ל'כי אם-לִירָאָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ... (י,יב)

מדוע הקדימה התורה יראת שמים לכל שאר המעשים? אומר "דבש השדה" שיכול האדם "ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלקיך... לשמר את מצות ה'" – ולמרות הכל לעשות את הכל עבורו עצמו, כדי לזכות ליתר כבוד ותהלה, לפיכך מקדים הקב"ה ומציין את יראת השמים, כדי ללמדנו שכל מה שנעשה, עלינו לעשות עם יראת שמים, או אז יהיה פנוי לבנו אליו רעיונותינו יטהרו ויזדככו, וכל מטרתנו תהיה לעשות את רצונו.

על חשיבותה העצומה של יראת השמים וקדימותה לכל שאר המעלות, אנו מוצאים בספור שמובא בהגדה של פסח "באהלי צדיקים":

באחד הימים פרצה בבית המדרש בראדום מריבה שנסבה אודות זהותו של החזן החדש שיבחר לבית הכנסת, לאחר פטירת החזן הקודם.

חלק גדול מן הקהל צדד במעמד כלשהו שנחן בקול ערב במיוחד, וחציו השני של הקהל הקדוש העדיף לתמוך בחזן אחר שהיה ירא שמים מאד.

לאחר שלא הצליחו להגיע לעמק השוה, החליטו לשאול את רבינתן דוד משידלובצה. שמע הרבי את טענותיהם של אלו שבקשו חזן ירא שמים, ואחר את טענתם של האחרים, שבקשו את בעל הקול הערב, ואמרו כי באמצעות הקול הנאה שלו יצליח לעורר את הקהל להתפלל בכונה גדולה יותר.

חרהר מעט ופנה אל הקהל: אלו הייתי סבור שהקב"ה צריך את הרחמים שלכם, הייתי פוסק שיש צורך בחזן שיעורר את רחמיכם, אך כל זמן שאתם צריכים את רחמי הקב"ה, מוטב שהחזן יהיה ירא שמים ויצליח לעורר את רחמי הקב"ה עליכם...

ל"א . "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ד' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך" (דברים ז:יב)

נתינה אמיתית היא נתינה מעצמך

רש"י מעיר על הפסוק שלנו כי פירוש המלה עֶקֶב פירושה גם עֶקֶב. השמיעה למצוות ה' והשמירה עליהן דורשות, לא פעם, להניח את העקב – כלומר, את כף הרגל – על האדמה. במלים אחרות זוהי עבודה הדורשת מאמץ פיזי.

כאשר הולכים לבית הכנסת בשבת, יש "שכר פסיעות" – על עצם המאמץ הגופני הכרוך בדבר. גם העלייה לרגל לירושלים שלוש פעמים בשנה נחשבה למצווה גדולה, משום שבני האדם היו חייבים לעלות לשם ברגל ממש. כאשר אדם מוזמן לקרוא בתורה קרוי הדבר "עלייה לתורה". גם השיבה לארץ ישראל קרויה "עלייה", והשבים לציון קרויים "עולים" – משום שהם עולים לארץ הקודש. אחד הפירושים לביטוי "מצוות שאדם דש בעקביו" הוא, מצוות שאדם מקיים על-ידי כך שהוא משתמש בעקביו – דהיינו, משקיע בקיומן מאמץ גופני. במקביל, יש כמה דרכים לעזור לזולת. דרך אחת היא לתרום לגופים גדולים העוסקים בצדקה. דרך אחרת היא לעזור לאדם נזקק למצוא מקום עבודה. דרך נוספת היא ללכת אל ביתו של אדם ולגלות בו עניין אישי. המצווה הגדולה ביותר היא זו שבה אדם נותן מעצמו. ומעין זה אומר רש"י על הפסוק "ונפש כי תקריב" (ויקרא ב:א): "אמר הקב"ה, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו".....
אני ה' רופאך

ל"ב . "והסיר ד' ממך כל חולי" (דברים ז:טו)

חסיד אחד, עצוב וחסר אונים, ניגש אל רבו ושפך לפניו את לבו: "ילדי חולה, והרופא אמר נואש. מה עלי לעשות?" השיב הרבי: "הקב"ה נתן לרופא משימה – לרפא חולים. ואולם הקב"ה מעולם לא נתן לרופא רשות להתייאש. הרופא הוא רק שליחו של הקב"ה לצורך ריפוי. גדול הרופאים הוא הקב"ה עצמו".
מה שכיום נראה בלתי ניתן לריפוי עשוי להיות ניתן לריפוי בעתיד הקרוב. אישה חולה אחת אמרה לחברתה: "אינני יודעת מה לעשות, אני מתפללת לה' כל יום, אבל לא נראה לי שהוא שומע לתפילותיי".
עודדה אותה חברתה במלים אלה: "הוא שמע אותך. התאזרי בסבלנות. הקב"ה יודע מהו הזמן הנכון, ויעשה כל דבר יפה בעתו".
שכר מצווה – מצווה

ל"ג . "הישמר לך פן תשכח את ד' אלהיך" (דברים ח:יא)

לא פעם מזהירה התורה את האדם הצובר לו עושר לבל ירום לבו, והיא מצווה עליו שוב ושוב שלא לשכוח כי עליו להיות אסיר תודה לקב"ה. וכך מצווים אנו בפרשת עקב: "ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך".

הישמר לך פן תשכח את ד' אלהיך לבלתי שמור מצוותיו ומשפטיו וחוקותיו אשר אנכי מצווך היום. פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון, וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה, ורם לבבך ושכחת את ד' אלהיך ... ואמרת בלבבך: כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ד' אלהיך, כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל... " (דברים ח:יז).

חסיד אחד בא לבקש ברכה מרבו. הרב התפלל שה' ייתן לו, לאותו חסיד, חיים של חסד וצדקה ושמחה בקיום המצוות. "ולמה לא מברך אותי הרב בעושר?" שאל החסיד.

" לא תמיד עושר הוא ברכה", השיב הרב. "הרבה תלוי באופן שבו אנו משתמשים בו. הוא יכול להיות ברכה – אך הוא גם יכול להיות קללה. לכן, כאשר אני מתפלל לקב"ה שייתן לך חיים של חסד וצדקה ושמחה בקיום המצוות אני מברך אותך בברכה הגדולה מכל".

פעמים רבות עושה העושר את בני האדם גאים ואנוכיים. כאשר ברנרד ברוך עשה את המיליון הראשון שלו הוא היה גאה מאוד בהישגיו. ואולם אביו לא התרשם מכך במיוחד ושאל: "בני, מה אתה מתכוון לעשות בכל העושר הזה? לצבור עושר זהו הישג חומרי. הישג רוחני זה להעמיד את כל העושר הזה לצורך דברים טובים ובלתי אנוכיים".

ל"ד . "והיה עקב תשמעון" / ר' עודד מיטלמן

שמה של פרשת השבוע, "עקב", נטול מהמילה השנייה בפסוק הפותח את הפרשה. על פי פשטי המקראות, פירושה של המילה "עקב" הוא 'בעקבות' – כלומר, לשון סיבה ותוצאה. המדרש קורא במילה זו משמעות נוספת:

”...אמר רבי יוסי ברבי חנינא: אימתי שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה?

תחילה, כשניתנה להן באלוש. מניין? שנאמר 'וישבתו העם ביום השביעי'. ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת? לא נתתי לך אלא לטובתך! כיצד? אמר רבי חייא ברבי אבא: את מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ומהנה את נפשך, ואני נותן לך שכר. מניין? זקראת לשבת עונג וגו' – מה כתיב אחריו? – 'אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך'. אמרו לו ישראל: ואימתי את נותן לנו שכר המצוות שאנו עושים? אמר להם הקב"ה: מצוות שאתם עושים, מפירותיהן אתם אוכלים עכשיו, אבל שכרו בעקב אני נותן לכם. מניין? ממה שקרינו בעניניו: 'זהיה עקב תשמעון'.”

הדיון מתחיל במצות השבת, אך יוצא לדיון בכלל במטרתן של המצוות. האם המצוות הן לטובתם או לרעתם של ישראל? במבט ראשון נראה שלא טמון טוב רב במצות השבת. וכי איזו טובה יכולה לצמוח מכך שאסור לעשות פעולות מסויימות?! אך כבר על כך אומר הקב"ה שהמצוות הן לטובתם של ישראל, ומדגיש את החיוב להתענג בשבת. הקב"ה לא ציווה רק מה אסור לעשות, אלא ציווה גם להתענג בשבת.

העונג בשבת מתבטא במעשים, אך גם בנקודת המבט. ניתן לרטון במשך כל השבת על האיסור לעשות כך או אחרת, אך לא פעם מנקודת מבט שונה – הדברים נראים אחרת לגמרי. המנוחה הכפויה על האדם מכריחה אותו לראות ולמצוא דברים אחרים לעשות ביום השבת, עד כדי "ויתן לך משאלות לבך".

אלו הן פירותיה של מצות השבת, ואלו הן הטובות הנגזרות שצמחו, כביכול מאליהן, מקיומה. כמצות השבת – כך גם מצוות אחרות יש להן פירות שניתן לראותם תוך כדי הקיום או זמן קצר אחריו. אך פירות אלו אינם הפירות הסופיים: רבי חייא בר אבא מעיר שהפירות אינם שכר המצווה, אלא השכר מחכה בסוף הדרך – בעקבה של ההיסטוריה.

לעיתים אנו מהרהרים בשאלה מה בכלל אנחנו עושים ולמה אנו עושים זאת. הרי איננו זוכים רואים את התוצאות המיוחלות עליהן מדברות התורה! על כך אומר ריבוננו של עולם: והיה עקב – לעתיד לבוא – עוד תשמעון.

בין אדם לחבירו

האיסור לגרום לצער הבריות על ידי מעשים / הרב שמעון בוחניק

בשבוע שעבר הדגשנו את האיסור לצער את הבריות בדברים, למעשה אסור לאדם לעשות מעשים כלשהם שיגרמו צער לשכניו או לסובבים אותו, לעיתים אפילו לא לצורך קיום מצווה, להלן מספר דוגמאות:

אדם הפותח חלון באוטובוס או בבית המדרש ורוח קרה חודרת פנימה, עלול לגרום סבל לאחרים, לכן ראוי שיתפשר ויגיע להסכמה בעניין זה עם כל הנוכחים.

העוקף את התור בבנק באוטובוס וכדומה, הרי הוא מצער את הבריות ומביאם לידי כעס ושנאה, ולעיתים גם גורם בזה להפסד ממוני לעומדים בתור, עקב הזמן הנוסף שעליהם להמתין בתור.

גם מי שמבקש מחבירו שעומד בתור לבצע עבורו פעולה כלשהי, מבלי לבקש את רשות כל העומדים בתור לפניו עובר כל כך, מאחר וגורם עיכוב נוסף לעומדים בתור. למרות האמור, מותר לבקש מחבירו לבצע עבורו פעולות בבנק וכדומה אם חבירו עומד אחריו בתור.

נהג הנוהג נהיגה פרועה ומסוכנת, או עוקף ונדחף לפני רמזור, או בכביש צר, מלבד שמסכן את חייו וחיי אחרים (ולעיתים בגדר "רודף"), הרי הוא מצער ומכעיס בזה את הבריות.

הנוהג ברכב בימות הגשמים ראוי לו להיזהר שלא יתזו מים על הולכי רגל שהיו מצערם, ולעיתים אף מזיק להם.

בשעת פינוי פצוע או חולה לאמבולנס, יש סקרנים הנוהגים להתקהל מסביב, ויש להיזהר ולהימנע מכך, שהרי גורמים צער מרובה לחולה ולמשפחתו, ולעיתים גם מפריעים לפעולת ההצלה.

המאחר לתפילה בבית הכנסת או המאריך בתפילתו, עלול לגרום צער לעומד לפניו, שהרי אינו יכול לפסוע אחר התפילה ולא לשבת, והחכם עיניו בראשו ודואג מראש שלא יפריע לאחרים.

גזל שינה בכלל אונאת דברים הוא שהרי גורם צער לחבירו, לפיכך חייב אדם להיזהר שלא ימנע שינה מחבירו וכל שכן שלא יעירנו ללא צורך גדול. אולם מותר להעיר את חבירו לצורך קיום מצווה ואפילו את אביו ואמו.

הגר בבית משותף עליו להימנע מהפעלת מכשירים רועשים, כגון מקדחה וכדו' בשעות שרגילים אנשים לישון. וכן העורך מסיבה רועשת בביתו בשעות מאוחרות מן הראוי שיבקש רשות שכנו או שישאל חכם כיצד לנהוג.

הבונה סוכתו בשעת לילה מאוחרת יש מתירים, וכיוון שיכול לבנות בזמן שאינו מפריע ראוי להחמיר ובפרט במוצאי יום הכיפורים שאנשים עייפים מן הצום.

המטלפן בשעות הלילה המאוחרות, צריך אומדן דעת שלא יעיר את חבירו, וכן יזהר משנה זהירות שלא יטעה בחיוג. (נראה כי הממוצע הוא מ 22:30) כמו כן המטלפן בשעת לילה מאוחרת, צריך אומדן דעת שלא יעיר את חבירו, וכן יזהר משנה זהירות שלא יטעה בחיוג. וכן יש להימנע מהפעלת צופר המכונית בשעות השינה, וכן יש להיזהר מהפעלת רמקולים בשעות מאוחרות.

לנוסעים במטוס והגיע זמן התפילה, עליהם להתפלל ביחידות במקום מושבם ולהימנע מתפילה במניין בפרוזדורים שבמטוס, מפני שהדבר מפריע את מנוחת האנשים היושבים בסמוך וכן מפריע לדיילים ולצוות במלאכתם.

המזמין מונית בשעת לילה מאוחרת או בשעת בוקר מוקדמת, ראוי שיחכה למונית בחוץ כדי למנוע מהנהג לצפור.

במעגל השנה היהודית

5 . מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1 . בשר בחלב / יוסף רזניק

בשר בחלב

ההפרדה בין בשר לחלב היא אחד מיסודות דיני הכשרות והמטבח היהודי. כל מי שגדל בבית שבו נשמרת הכשרות, התרגל להפרדה זו ורואה בה דבר מובן מאליו. אולם מי שיקדיש לכך מחשבה נוספת יראה שמדובר בדין יוצא דופן: בכל המצוות הרבות הנוגעות לכשרות, אין דוגמה נוספת למצב שבו שני מאכלים הם כשרים למהדרין מצד עצמם, ובכל זאת אסור לאכול אותם יחד. גם האיסור לבשל יחד בשר בחלב הוא יוצא דופן, שכן בדרך כלל אין איסור לבשל אוכל לא כשר.

מה המקור לדיני בשר בחלב?

המקור לדינים אלו הוא בפסוק 'לא תבשל גדי בחלב אמו'. פסוק זה מופיע בתורה שלוש פעמים, שאחת מהן בפרשת השבוע שלנו. חכמים קיבלו במסורת שהביטוי 'גדי בחלב אמו' הוא רק דוגמה, ולמעשה האיסור הוא על כל בישול של בשר בהמה טהורה עם חלב בהמה טהורה. חכמים הוסיפו לאיסור גם בשר עוף בחלב, משום שקל להתבלבל בין בשר עוף לבשר בהמה.

כמו כן, מכך שהפסוק מופיע בתורה שלוש פעמים, למדו חכמים שיש בכך שלושה איסורים שונים: איסור בישול, איסור אכילה ואיסור הנאה. משום כך אסור למשל לשפוך חלב חם על בשר אפילו בפח האשפה, משום שהם מתבשלים יחד. ואם כבר התבשלו בשר וחלב יחד, אסור לאוכלם או ליהנות מהם בשום צורה, ואף לא לתת אותם לכלב.

מה באמת הטעם לדינים אלו?

חכמי הדורות נתנו כמה טעמים לעניין זה. טעם אחד מבוסס על יסודות האתיקה, העדינות והאצילות שהיהדות מקפידה על רגישות בנושא זה, משום שחלב האם נועד להזין את הולד ולהחיות אותו; התורה אמנם התירה לשחוט בעלי חיים ולאוכלם וכן להשתמש בחלב באופן נפרד, אבל השימוש בחלב שנועד להחיות כדי לבשל את בשר בעל החיים ולאוכלו, יש בו אכזריות יתרה והוא נאסר (מעין הרעיון של האיסור 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד'). בזהר הקדוש נאמר שהחלב מבטא את מידת החסד (ומשום כך צבעו לבן) ואילו הבשר – את מידת הדין, ואלו צדדים שונים בבריאה ואין לערבב ביניהם. נקודה נוספת היא הוראת התורה בפסוק 'ונטמתם בס' שאכילת מאכלים שאינם כשרים משפיעה על פנימיותו של האדם לרעה. ויש בדבר טעמים נוספים ועמוקים.

מדוע מפרידים בין כלים 'בשריים' ו'חלביים'?

נהוג לייחד מערכת כלים נפרדת למאכלי בשר ומאכלי חלב, מכיון ששאריות של בשר נדבקות בכלים ועלולות להתערבב עם חלב (או להיפך). כמו כן, ישנם כלים שמעט מן המאכל נבלע בהם בזמן הבישול, ונפלט בחזרה בזמן הבישול הבא. אם מבשלים בכלי כזה בשר אחרי חלב או להיפך, השארית מהבישול הקודם מתערבבת עם הבישול הנוכחי ועלולה לאסור אותו. במצב כזה גם הכלי עצמו נאסר בשימוש, וצריך לעבור 'הכשרה'.

מדוע ממתנינים בין אכילת בשר לאכילת מוצרי חלב?

כיון שהבשר נשאר זמן רב בין השיניים, חכמים קבעו שיש להמתין זמן מסוים בין אכילת בשר לאכילת מוצרי חלב, כדי שהבשר והחלב לא יתערבבו בפה. בעניין זה יש מנהגים שונים: ברוב קהילות ישראל נהגו להמתין שש שעות או קרוב לזה, וחלק

מהאשכנזים נוהגים להמתין שלוש שעות ואפילו פחות מכן. לאחר שתיית חלב אין צורך להמתין, אלא יש לדאוג שהפה יהיה נקי על ידי שתיה או שטיפת הפה ואפשר לאכול בשר מיד.

אלו הרחקות נוספות ישנן בין בשר לחלב?

כיון שגם חלב וגם בשר כשלעצמם הם כשרים, ושניהם מצויים במטבח, קל להיכשל באכילת בשר בחלב יותר מאשר באיסורים אחרים. משום כך הוסיפו חכמים בעניין זה כמה הרחקות וגדרים. למשל, אין לאפות לחם עם חלב, כדי שלא יבואו לאוכלו בסעודה בשרית. מותר לאפות לחם חלבי רק אם יש לו צורה מיוחדת. בארץ קבעה הרבנות הראשית שבורקס גבינה יהיה תמיד בצורה משולשת, ושאר הבורקסים יהיו מלבניים. כמו כן, לשני חברים או בני משפחה אסור לאכול על אותו שולחן אחד בשר ואחד חלב, אלא אם כן יש סימן המפריד ומזכיר להם שלא לאכול זה ממאכליו של זה.

האם מותר לאכול דג עם חלב או גבינה?

דג אינו נחשב בשר, ובעיקרון ניתן לאוכלו הן עם בשר והן עם חלב. אמנם בגמרא נאמר שאכילת דג עם בשר ביחד מהווה סכנה בריאותית, ולכן נמנעים מכך. קהילות הספרדים נמנעים מטעם זה גם מאכילת דג עם חלב.

5.2 . אישיים ביהדות – הרמ"א (רבי משה איסרליש)

משה בן רבי ישראל איסרליש נולד בקראקוב, שנת הולדתו המדויקת אינה ידועה אך היא משוערת לשנים – 1525–1530.

ישנן שתי סברות לגבי פרוש השם איסרליש:

1. בנו של רבי איסרל כלומר ישראל.

2. חיבור שני שמות כינוי: איסרל לאזרש שנתקצרו לאיסרלש.

אביו של רבי משה איסרליש היה אחד האנשים החשובים ביותר בקהילת קראקוב והיה אחד מפרנסי הקהילה. בזכות מעמדו הרם של האב, התיר לו מלך פולין בשנת 1551 לסחור בוילנה ללא מניעה מצד פקידי העיר.

בצעירותו קיבל רבי משה את חינוכו בבית אביו, משגדל שלחו אביו לישיבתו של רבי שלום שכנא בלובלין שם למד עד שנת 1549 ואף נשא לאישה את גולדה, ביתו של רבי שלום שכנא. הוא חזר לקראקוב שם נתמנה לחבר בית הדין ומשנת 1553 כיהן בה כאב בית הדין. גדולתו בתורה הביאה לכך שהוא נתפרסם, גם מחוץ לגבולות פולין.

ישיבתו של הרמ"א ותלמידיו

הרמ"א פתח בקראקוב ישיבה בה זכה ללמד במשך כעשרים שנה. לשיטתו אין "מחלוקת בין חכמי הקבלה ובין חכמי הפילוסופיה". הוא התעניין מאוד בהיסטוריה ונמשך גם אחר האסטרונומיה, זאת מלבד בקיאותו במקצועות היהדות השונים. את תורתו זו הטמיע גם בתלמידיו הרבים ביניהם ניתן למצוא כמה מגדולי ישראל שהשפיעו על החיים הרוחניים של יהודי פולין והמשיכו את מסורת לימוד התורה בפולין, בליטא ובאשכנז. בין הבולטים שבתלמידיו ניתן למנות את רבי דוד גאנו בעל ספר ההיסטוריה הידוע "צמח דוד" ואת רבי מרדכי יפה, בעל הלבושים, מגדולי חכמי ועד ארבע ארצות

בית הכנסת של הרמ"א וספר התורה שלו

בשנת 1557 הקים אביו של הרמ"א בית כנסת מאבן, ששימש גם אכסניה לישיבה של הרמ"א והיה ידוע מאז כבית הכנסת של הרמ"א. ברובע היהודי היה קיים עד אז בניין של בית כנסת שנבנה כמאתיים שנה לפניו, ולכן נקרא בית הכנסת של הרמ"א בכל

המסמכים ותעודות הקהילה בכינוי "החדש". בכותל הדרומי נקבעה טבלת אבן ועליה כתובת זיכרון לזכר אביו ואמו של הרמ"א. בבית החיצון של בית הכנסת נשתמרו העתיקות והאוצרות בתוך ארונות ספרים וארגזים. באחד הארגזים היה מונח ספר תורה שכתב הרמ"א בכתב ידו, ספר שזכה לכבוד מיוחד מצד קהילת קראקוב והיו קוראים בו ביום כיפור. בשנת 1940 עם כניסת הנאצים לקראקוב אבד הספר ולא נמצא עד היום. במלחמת העולם השנייה חולל בית הכנסת והפך לבית מגורים. פטירתו ומצבת קבורתו

הרמ"א נפטר בל"ג בעומר. מסורת עממית מספרת שהרמ"א חי ל"ג שנים, חיבר ל"ג ספרים, נפטר בל"ג בעומר ול"ג מידות טובות ספרו המספידים לפני מיטתו. אבל, הרמ"א נפטר בן ארבעים ושתיים שנה (1572). הוא נקבר ליד אביו בבית הקברות שעל יד בית הכנסת שלו ומאז כונה: "גדול הדור שלא הניח כמותו בכל הגלילות ההם".

6.1 . שלום לעם / דוד קליינר

גילי סבל תמיד מדימוי עצמי נמוך, והדבר גרם לו לבעיות חברתיות שגררו בעקבותיהן בעיות בלימודים. הוא תמיד הרגיש שהוא פחות בשוויו מכל חבריו ומכריו מטפל מוסמך שאליו הגיע גילי לטיפול הגיע למסקנה שהכול נובע מביקורת עצמית גבוהה. גילי בחן כל פעולה שעשה בשבע עיניים, ותמיד מצא בה חסרונות. הוא תמיד התנצל בפני כולם כל הזמן על כל דבר, ובמקום להשקיע את מרצו בלימודים ובקשירת קשרים חברתיים, הוא שקע כל היום בביקורת עצמית כשהוא מייסר את עצמו על כישלונותיו. המטפל עודד את גילי כל הזמן ואמר: 'עוד תראה שבסופו של דבר תוציא את כישרוניך המיוחד לפועל וכולם יראו עד כמה אתה מיוחד'.
יום אחד באמצע שיעור מתמטיקה, תוך שהוא משרבט בשולי ספר הלימוד ציורים מצויורים שונים, חש גילי טפיחה קלה על הכתף. פניו חוורו כאשר הוא הבחין במורה העומד לידו.
'אפשר לראות מה אתה עושה?' שאל המורה ונטל את הציור. 'אהה, לא רע בכלל', פלט לעצמו ולקח איתו את הציור.
בסיום השיעור קרא המורה לתלמיד המפוחד וביקש לדבר איתו.
'תראה, גילי, אמר המורה, 'אחי הוא אחד הציירים הגדולים בארץ, לפי דעתי אתה כישרון ענק והייתי רוצה שתכיר אותו'.

כבר באותו השבוע החל גילי ללמוד אצל הצייר הנודע גרשון בלובשטיין שתערוכותיו היו מוצגות בגלריות החשובות ביותר בעולם.

מעבר ליכולות הציוריות המרשימות של בלובשטיין, בהן הצליח לבטא את המציאות בצבעים ססגוניים, הסתבר לגילי שהוא גם יודע להבחין בכל צבע וצבע מתכונות הנפש ולנתחן אחת לאחת.

וכך, במקביל ללימודי הציור הצליח המורה לשנות את תלמידו ולפתוח אותו לעולם, אבל את התכונה העיקשת ביותר של גילי, ביקורת עצמית מוגזמת, הוא עדיין לא הצליח לשפר. ככל שהוא דחף את גילי להראות את ציוריו לאחרים כדי לקבל ביקורת ולדעת מה יש לשפר, הדבר לא עלה בידו.

גילי הלך והתקדם באומנות הציור, ובאחד מימי האביב החליט ללכת ולצייר ציור נוף אמיתי בשטח. הוא נסע אל מרחבי הגליל הירוקים עד שלבסוף מצא את התמונה שחלם עליה: מפל מים קטן הזורם מבעד לעלווה ירוקה, כשבקע הרים גבוהים מעוטרים בפריחה צבעונית של כלניות.

הוא עמל על הציור במשך שעות רבות, ערבב צבעים, הוסיף עוד קו זעיר פה ועוד נקודה קטנה שם, עד שלבסוף הציור היה מושלם.

בערב כאשר הגיע לביתו החלה המלחמה הקבועה בתוכו. 'הציור הזה לא מוצלח בכלל' הרהר. 'שילוב הצבעים איננו מציאותי', המשיך בחיבוטי הנפש שלו.

למחרת בבוקר קם ונטל את הציור איתו, ולקח גם כמה עטים ודף נייר גדול. הוא הלך לטיילת הגדולה שבעירו, הציב את היצירה על גבי פֶּן ציור, ומתחתיה כתב על דף: 'שלום לכם, אני צייר מתחיל והייתי מאוד רוצה לדעת מה דעתכם על הציור שלי. אנא, אם אתם רואים שיש איזו בעיה בציור סמנו את הדבר ע"י ציור איקס במקום הטעון שיפור'.

בערב הגיע גילי אל ציורו ועיניו חשכו, כל הציור היה מלא באיקסים. היה ניתן להבחין בכך שזו לא הייתה עבודתו של אדם אחד שהחליט להשחית את הציור. האיקסים היו בגדלים שונים ובצבעים שונים וניתן היה לראות בוודאות שאנשים רבים השאירו את חותמם הביקורתי על גבי הבד.

הוא רץ במהירות אל מורהו, סיפר לו את הסיפור ובעיניו דומעות אמר לו: 'זהו, אני כישלון מוחלט, תראה...'

מר בלובשטיין חייך והחל להרגיע את גילי, לבסוף אמר לו: 'אני מבקש שתכין לי ציור נוסף כזה בדיוק, אתה מסוגל?'
'כן' ענה גילי.

לאחר יומיים הוא שב אל מורהו עם ציור חדש, המורה לקח קופסת צבעים ודף גדול, וביקש מגילי להתלוות עימו אל הטיילת.

המורה הציב את הציור באותו מקום וכתב מתחתיו: 'שלום לכם, אני צייר מתחיל והייתי מאוד רוצה לדעת האם ניתן לשפר משהו בציור הזה. לפניכם ערכת צבעים. כל מי שחושב שניתן לשנות משהו בציור בבקשה שיתקן את הדרוש תיקון'.
בערב שבו השניים אל הציור, אך שום שינוי לא היה בו. כך היה גם במשך שלשת הימים הבאים.

המורה נטל את הציור ואמר לגילי: 'אתה יודע מה המסקנה? זו לא חכמה לתת ביקורת על השני ולסמן לו איקסים על כל מה שהוא עושה. התשובה לכל המבקרים למיניהם היא: 'בשמחה רבה, בוא נראה אותך עושה את זה טוב יותר'...'*

התלמוד מלמד אותנו: 'קשוט (= תקן) עצמך, ואחר כך קשוט אחרים', לפני שאדם מתחיל לתקן את כל העולם ולמתוח ביקורת על אחרים, עליו לבחון מה הוא עצמו היה עושה בסיטואציה כזו, ומה עליו לתקן בעצמו.
קל מאוד למתוח ביקורת על מנהיגים, מורים והורים, אך כששואלים את המבקר: 'נו טוב, מה אתה מציע? יש לך פיתרון?' – שפתיו נאלמות.

6.2 . סיפור לשבת – שלום לעם

מחיר הזיכרון / איתמר מאיר

מאז ומתמיד נודעה כיתה ט' בחטיבת הביניים של שכונת פורסט היל, ככיתה המופרעת ביותר בבית הספר. גם טובי המורים ואנשי החינוך שהובאו במיוחד כדי להתמודד עם הכיתה לא הצליחו להעביר ולו שיעור אחד בצורה רציפה. הרעש שבקע תמיד מחדר הכיתה היה מעבר לגבולות הנורמה והמשמעת היתה מתחת לכל ביקורת. התלמידים התייחסו אל המורים כאילו היו אוויר והמשיכו לעסוק בענייניהם. אפילו איזמי ההנהלה בסילוק כל הכיתה כאיש אחד מבית הספר נפלו על אוזניים ערלות, והתלמידים המשיכו לחגוג באין מפריע.

בוקר אחד הגיעו תלמידי הכיתה וגילו מורה חדש בקדמת כיתתם. הוא התייצב בכיתה עוד לפני הצלצול, וכשהם נכנסו בהמולה הוא לא התייחס אליהם ונראה כשקוע בקריאת ספר שהחזיק בידו. הנערים כבר לא התרגשו ממורה נוסף בסדרת המורים הארוכה שניסתה את כוחה עליהם, וחלפו על פניו בהתעלמות מוחלטת, ממשיכים לדבר ולפטפט.

עשר דקות לאחר מועד תחילת השיעור, ולאחר שרוב התלמידים כבר הואילו להיכנס לכיתה, נעמד המורה והחל להזיז את הכיסא על הרצפה בחריקה צורמנית הלך וחזור. הנערים שהתרגלו לכחוכחי גרון, תחינות נרגשות, צעקות רמות ושיטות נוספות להטלת משמעת, הסתכלו לעבר המורה המוזר בהפתעה.

'היי אתה! צווח סטיב, אחד התלמידים, לעברו. 'אולי תפסיק כבר עם הרעש הזה?!
'שלום תלמידים', פתח המורה לראשונה את פיו. 'אני שמח שהצלחתי סוף סוף להסב את תשומת ליבכם, שמי מארק דניס ואני המורה החדש שלכם.'

'ברכותי', נשף אריק בבוז. 'אולי תפסיק כבר לגרור את הכיסא? הרעש הזה צורם לנו באוזניים!'

'אני אפסיק ברגע שתפסיקו להסתובב ולפטפט ותשבו במקומות', הבהיר המורה והמשיך להשמיע את הצליל מעורר הצמרמורת.

האסטרטגיה המפתיעה של המורה גרמה לתלמידים לשבת במהירות במקומות ולשאת אליו עיניים מופתעות.

למרבה תדהמתם הוא החל בשיעור מתמטיקה רגיל כאילו הם היו כיתה מן המניין.

הוא לא פיזר איזמים תקיפים ואזהרות על שליחה אל המנהל כדרכם של מורים

אחרים. כשאחד התלמידים דיבר, הוא ביקש ממנו בתקיפות ובאדיבות להפסיק את

עיסוקיו ולהתרכז בשיעור. הוא העביר את החומר בצורה מרתקת שגרמה לנערים

שמוזה עידן ועידנים לא התעניינו בלימודים, להקשיב ואף להשתתף. הוא ידע גם

לעודד ולתת פרסים וחיזוקים לתלמידים שהיו ראויים לכך, ועד מהרה עשה את

הבלתי יאומן – הכיתה הפרועה החלה להתרסן, לתפקד כראוי ואפילו לשגשג.

יום אחד, לאחר מספר חודשים, נכנס המורה מארק לכיתה כהרגלו לאחר הפסקת

הצהריים. באותה שעה הכיתה הייתה כמרקחה, ריין ואוליבר התקוטטו נמרצות

והכיתה התפלגה לשתי מחנות: בעד ונגד. האשמות הוטחו מכל עבר והצווחות הרקיעו

שחקים, כסאות הושלכו מצד לצד והכיתה נראתה כמו שדה קרב. המורה עמד בשלווה

ולא אמר מילה, אבל באותו רגע הגיח המנהל מאחוריו, ובלי לחשוב פעמיים הכריז:

כל הכיתה מושעה למשך שבועיים!'

התלמידים הוכו בתדהמה. פעם עונש כזה היה פרס עבורם, אבל עכשיו זה היה עונש

כבד, בפרט לקראת עונת המבחנים.

מארק הלך אל המנהל ושוחח איתו ארוכות כשתלמידי הכיתה ממתנינים בכיתתם

וכוססים ציפורניים בציפייה מתוחה. לאחר זמן רב חזר המורה לכיתה. 'המנהל מסכים

לוותר על העונש, בתנאי שאתם עושים מטלה מסוימת שאני אטיל עליהם', אמר.

בעיניהם של התלמידים ניכרה הקלה, והם ציפו לשמוע מה יטיל עליהם המורה. 'מחר

כל אחד מכם מביא שקית פלסטיק עבה ושק קטן של תפוחי אדמה', אמר לתדהמת

התלמידים.

למחרת, מיד בתחילת השיעור הבהיר מארק לתלמידיו את המשימה: 'עליכם לחשוב!

היזכרו בכל מיני מאורעות שקרו בחייכם וחזרו אל כל הפגיעות שנפגעתם מאנשים

במהלך השנים. כל עלבון שאתם עדיין זוכרים חרטו על תפוח אדמה והכניסו אותו לשקית הפלסטיק. כל תפוח אדמה מיועד לעלבון אחד בלבד. ' שקט כאוב השתרר. כל נער התמכר לרגשות הכאב, הדחייה, ההתעלמות והפגיעה שהוא חווה בעבר, וכל אחד הוציא מהשק תפוח אדמה ועוד אחד, ועוד אחד... על כל אחד רשמו את שם הפוגע ואת תאריך הפגיעה, כשסיימו הכניסו אותם אל שקיות הפלסטיק. 'את השקיות הללו עליכם לשאת במשך השבועיים הבאים', הורה להם המורה. 'אסור לכם לעזוב את השקיות ולו לרגע'.
במשך שבועיים תמימים סחבו איתם התלמידים את תפוחי האדמה לכל מקום. חלק מהשקיות היו כבדות מאד, ובאופן טבעי תכולתן הפכה לעיסה דביקה ויריחנית'.
למרות זאת התמודדו התלמידים בגבורה עם מבטי הדחייה של האנשים ולא נטשו את השקיות אף לרגע.

לאחר שבועיים הגיעו התלמידים לבית הספר עם השקיות המצחינות ועל פי הוראת המורה פתחו אותן. בכיתה כמובן השתרר ריח נוראי.
המורה מארק פנה אליהם ואמר: 'תלמידים יקרים, כולנו חשנו היטב את מחירה של ההחלטה להיעלב ולא לשכוח, להיסחב עם העלבונות הכבדים ולא לפרוק אותם מעלינו. עלינו להיזהר דווקא בדברים הקטנים שאותם אנו אומרים מדי יום, להיזהר מהעלבונות הקטנים שאנו מוציאים מפינו. אם עד היום חשבנו שלסלוח לאחרים פירושו לתת להם מתנה, עכשיו ברור לנו שזוהי מתנה שאנו מעניקים קודם כל לעצמנו...'

*

הכול מתחיל ונגמר בפרטים הקטנים... כולנו יודעים זאת אך לא חשים זאת בצורה מספקת. פרשתנו מתחילה במילים 'וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרֶתֶם וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם', וחכמים אומרים שהמילה 'עקב' רומזת לנו שדווקא הדברים הקטנים, מצוות שאדם כאילו דש בעקביו ומשליך מאחורי גבו, הם הדברים החשובים ומי שמקפיד בהם יזכה לכל הברכות. עלבונות קטנים הם דוגמא טובה לאותם דברים קטנים שאם מזלזלים בהם ולא דואגים לפייס את הנפגע, הם מצטברים והופכים למשא כבד שיכול להרוס את חייו של האדם.

גם
כשאתה

צועד

ורק

חושך

לפניך

דע!

אתה

עולה

במעלות

שיובילו

אותך

לאור

שבקצה

המנהרה

הכשת נחש – איך לנהוג

במדינת ישראל נפוצים 8 מיני נחשים ארסיים, רובם בדרום הארץ. הצפע הוא הנחש הארסי היחיד שנמצא צפונית לבאר שבע.

גם שיניו של נחש מת עלולות להחדיר ארס

בכל מקרה של הכשת נחש יש להניח שמדובר בנחש ארסי.

ארס הנחש משתחרר משיניו כחלק מפעולת התקיפה וההכשה. הזרקת הארס לגוף נמשכת שבריר שנייה בלבד. באמצעות נוזלי הלימפה מתפשט הארס ממקום ההכשה לכלל אברי הגוף.

ארס הנחש עלול לגרום לתופעות כגון:

1. דימום פנימי או דימום מאברי גוף מרוחקים ממקום ההכשה.
2. התפתחות בצקת והופעת שלפוחיות באזור ההכשה.
3. פגיעה קשה במערכת העצבים עדי כדי שיתוק שרירי הגוף ושרירי הנשימה.
4. הפרעה בקצב הלב.
5. שוק אנאפילקטי (תגובה אלרגית חמורה שעלולה להתבטא בקוצר נשימה,
6. חולשה, חסימה של דרכי הנשימה עד כדי חנק וסכנת התמוטטות).

תחושות אופייניות בעקבות הכשת נחש כוללות:

1. כאב מקומי ובצקת במקום הנשיכה (בחלק מהמקרים עלולים להיות סימני שיניים).
2. תחושת נימול או עקצוץ.
3. חולשה.
4. הזעה מוגברת.
5. בחילה והקאה (תיתכן הקאה דמית).
6. דופק מואץ.
7. הפרעה בקצב הלב.
8. קשיי נשימה.
9. שוק.
10. פרכוס.
11. ערפול הכרה.
12. אובדן הכרה.

פעולות ראשונות לאחר ההכשה

בכל מקרה של הכשת נחש יש לפנות לחדר המיון הקרוב. כמו כן:

1. העבירו את האדם שהוכש למקום בטוח, הרחק מהנחש.
2. הרגיעו את האדם שהוכש.
3. הסירו בגוד ותכשיטים מאיבר הגוף שהוכש.
4. נקו וחטאו את מקום ההכשה.
5. קבעו את איבר הגוף שהוכש.

בהתאם להנחיות מד"א:

1. אין לחתוך את אזור ההכשה כדי למנוע חדירה של הארס למחזור הדם.
2. אין להניח חוסם עורקים על האיבר שהוכש כדי למנוע החמרה של הנזק.
3. אין לקרר או לחמם את מקום ההכשה.
4. אין למצוץ את הארס בפה.
5. אין לאכול או לשתות לאחר הכשת נחש.

6. אין לתפוס את הנחש או לרדוף אחריו כדי למנוע הכשה נוספת. רצוי לשים לב לצורתו, אורכו, וצבעו של הנחש (אם יש עליו דוגמה מסוימת, למשל, מעוינים). במידה שהנחש מת יש לאסוף אותו בזהירות רבה לצנצנת ולהביאו לבית חולים. זהירות! גם שיניו של נחש מת עלולות להחדיר ארס.

8. אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה לפני שנים

כ"ב באב תש"ב – 5.8.1942 יאנוש קורצ'אק וחניכיו היתומים נשלחים למחנה המוות

יאנוש קורצ'אק היה רופא, סופר ומחנך אשר שמו המקורי היה הנריק גולדשמיט. הוא נולד בעיר ורשה שבפולין בשנת 1878 למשפחה יהודית עשירה ומתבוללת ולמד רפואה באוניברסיטת ורשה. במהלך לימודיו עבד במחלקת הילדים של בית החולים, שם פגש ילדים ממשפחות עניות והכיר את מצוקותיהם. בעקבות היכרות זאת הקים קורצ'אק שני בתי יתומים אחד ליהודיים והשני ליתומים פולניים. יאנוש קורצ'אק פיתח גישה חינוכית מהפכנית ומיוחדת שהתרכזה בילד, באהבה לילד, בכבוד הילד ובזכויותיו. בתי היתומים שהקים היו מבוססים על שלטון עצמי של הילדים ועל שוויון בין התלמידים כולל האפשרות להתלונן על המורים, וגם להתלונן על מעשי תוקפנות של ילדים אחרים.

כל נוהלי בית היתומים נוהלו על "ספר החוקים" שחיבר יאנוש קורצ'אק. בנוסף, שימש כמרצה במכון היהודי למורים בוורשה ובאוניברסיטה של פולין, ופרסם שני ספרי עיון מחינוך ילדים: "כיצד לאהוב ילדים" ו"זכותו של הילד לכבוד". יאנוש קורצ'אק התפרסם גם כסופר ילדים וספריו זכו להצלחה אצל הקוראים הצעירים. בין ספריו: המלך מתיא הראשון, יותם הקוסם, לבדי עם אלוהים ועוד. בנוסף ייסד שבועון ילדים ונוער שכל חברי המערכת והכותבים שלו היו ילדים. קורצ'אק ביקר הארץ מספר פעמים ואף חשב להתיישב בה ואולם כשנפתחה מלחמת העולם השנייה והנאצים כבשו את פולין חזר להיות עם "ילדיו" ועשה מאמצים רבים לקיים את בית היתומים גם בתוך הגטו.

במסגרת ההחלטה של הנאצים לחסל את כל יהודי גטו ורשה (1942) יצאה הוראה לשלוח למחנה המוות טרבלינקה את הילדים מבית היתומים של ד"ר יאנוש קורצ'אק. הנאצים הציעו ליאנוש קורצ'אק לעזוב את היתומים ולהינצל אבל הוא סירב. וביום כ"ב בחודש אב תש"ב (1942) צעדו 200 היתומים מגטו ורשה אל תחנת הרכבת בדרכם למחנה המוות, ובראשם יאנוש קורצ'אק. יאנוש קורצ'אק נרצח במחנה השמדה בהיותו בן 64. זכרו מונצח בארץ ביישובים רבים, ברחובות ובכיכרות

הנקראים על שמו. בשנת 1962, במלאו 20 שנה להירצחו, הנפיקו ממשלות ישראל ופולין בול מיוחד לזכרו. לזכרו של יאנשו קורצ'ק הוקמה אנדרטה המנציחה את פועלו הרב בבית הקברות בוורשא אשר למרבה הפלא הנאצים השאירו בשלמותו בניגוד לשאר בתי הקברות בפולין אשר בשנאתם את היהודים גם החריבו את בתי הקברות.

כ"ד אב תש"ד – 13.8.1944 נפטר ברל כצנלסון, מראשי התנועה הציונית

ברל כצנלסון היה אחד מהדמויות החשובות של היישוב היהודי בארץ ישראל שלפני הקמתה. נולד ברוסיה בשנת 1887, ועלה לארץ במסגרת העלייה השנייה בשנת 1909. במשך מספר שנים עבד בחקלאות במושבות, בחוות כינרת ובירושלים והחל להתבלט כדמות מרכזית של ציבור הפועלים. במלחמת העולם הראשונה התנדב לצבא הבריטי ושירת בגדוד העברי. לאחר שחרורו החל את פעילותו הציבורית. כצנלסון היה אחד מראשי מפלגת "אחדות העבודה" והסתדרות העובדים. התבלט כעיתונאי ועורך מוכשר ייסד וערך את העיתון "דבר" ביטאונה הרשמי של הסתדרות העובדים.

ברל כצנלסון נימנה עם מייסדי בנק הפועלים וחבר הנהלתו הראשונה, חבר הנהלת הוועד הלאומי ואחד מראשי הבלתי מוכתרים של ארגון ה"הגנה". בשנותיו האחרונות יזם את הקמת הוצאת הספרים "עם עובד", ועמד בראשה. כצנלסון נקבר במושבה כינרת שם עבד כשעלה לארץ. על שמו מכללת בית ברל, רחובות רבים, בתי ספר וכי קיבוץ בארי (שמו העברי של ברל כצנלסון), קיבוץ זה עלה לקרקע במסגרת בניית 11 היישובים בנגב אשר בלילה אחד במוצאי יום כיפור תש"ז עלו ישובים אלו במסגרת "חומה ומגדל" ישובים אלו הוקמו כתגובה לתוכנית מוריסון גריידי" אשר תכננה להוציא את הנגב מגבולות מדינת ישראל לכשתקום ועל פי האמרה הידועה "במקום בו תחרוץ המחרשה היהודית את התלם האחרון – שם יקבע גבול המדינה היהודית". קיבוץ בארי מפורסם בין השאר בזכות מפעל הדפוס הגדול והמודרני הנמצא בו

המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רוניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבי, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק, ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.

רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127
 טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010
 נ"ד: 050-5333949
 דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

